Městská knihovna v Praze 120 let

Josef Kajetán Tyl

Strakonický dudák

knihovna

PRAHA 2011

Městská knihovna v Praze

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo / hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Zpřístupňujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie / e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty / filmová představení / výstavy / aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

PRAHA PRAGUE PRAGA PRAG

Znění tohoto textu vychází z díla Strakonický dudák tak, jak bylo vydáno v nakladatelství Albatros v roce 1979 (TYL, Josef Kajetán. Strakonický dudák : národní báchorka se zpěvy o třech dějstvích ve zpracování Jiřího Frejky. 2. vyd. Praha : Albatros, 1979. 113 s. Klub mladých čtenářů.).

Autorem portrétu Josefa Kajetána Tyla na obálce e-knihy je Jan Vilímek.

PUBLIC DOMAIN

Text díla (Josef Kajetán Tyl: Strakonický dudák), publikovaného Městskou knihovnou v Praze, není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

TYL, Josef Kajetán. *Strakonický dudák* [online]. 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2011 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. Dostupné z WWW: <http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/37/06/51/strakonicky_dudak.pdf>.

Vydání (obálka, grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko.

Verze 1.0 z 23. 3. 2010.

DĚJSTVÍ PRVNÍ

VÝSTUP 1., prolog před oponou

Vystoupí Vocilka v nevalném obleku, který však střihem prozrazuje lepší časy (Vocilka mívá dlouhé vlasy, kníry a bradičku, na zádech malý vak, v ruce tlustou hůl), a zpívá:

Celý svět je jako koule,

těžko na něm stát jen nohama;

nechce-li mít člověk boule,

musí se ho chytat rukama.

Tu to klouže,

tam se boří,

tu je louže,

tam to hoří:

člověk má se jen co točit,

nechce-li si uši smočit.

Kdo však umí chytře hrát,

dovede tu pevně stát.

Vocilka rozhrne oponu příštího obrazu a zmizí.

Proměna

VÝSTUP 2.

Před hospodou ve vsi o pěkné hodince. Děti hledí oknem do šenkovny. Je právě po tanci, ozývá se ještě výskání, tleskání a dupání. Šavlička s motivem: „Generál Laudon jede skrz vesnici" a Koděra z hospody.

ŠAVLIČKA: I aby do toho prachmilión granátů! Já vím také, co je kus legrace a zábavy, ale tohle vaše vyražení s kozlíkem – to je mi milé jako březová mast našeho profousa.

KODĚRA: Aj, aj, milý chlapče, cožpak se stal z tebe poustevník? Veselost je ta nejlepší apatyka, a tanec vojáka nezabije.

ŠAVLIČKA: I což je o tanec – mangari! Voják má podle toho podešve, nebýt jen při něm těch vašich zlořečených dud.

KODĚRA: A mordije jo, tak říkáš nebýt? I toť by pak bylo celé posvícení jako kaše bez omastku a perníku.

ŠAVLIČKA: Měli byste mít pořádnou tureckou kapelu – plnou kruchtu muzikantů, helikóny, křídlovky, pozouny –

KODĚRA: I, i, copak ti napadá. Ať si jen jednají ty novomódní plechy po městech, ať si! My tu držíme na dudy; to je poctivá, staročeská muzika.

ŠAVLIČKA: Že by z ní myši utekly.

KODĚRA: Ó, já se při ní zmláda jaktěživ dost vytrdloval.

ŠAVLIČKA: To věřím, protože jste jaktěživ jiné intrády neslyšel; ale kdo byl na vojně –

KODĚRA: To věřím, ten zná muziku – až někdy záda brní.

VÝSTUP 3.

Z hospody vyjde několik chasníků, někteří jenom pro ochlazení, jiní s rosolkou a pivem, i zavdávají děvčatům. Kalafuna jde s houslemi v ruce. Švanda s dudami. Předešlí.

KALAFUNA: Tak zase do kola, mládenci, dokud mi šmytec hupsá, zahrajeme vám něco od podlahy.

ŠAVLIČKA: Buď rád, skřípale, že tě nikdo neslyší.

KALAFUNA: Skřípale? Hehe! – Kdybych tě neznal, Šavličko, myslil bych, že mi chceš míchat žlučí. Já jsem starý primárius.

ŠAVLIČKA: Ty? To si přijď k nám poslechnout primáriusa, když přijede takhle nějaký z Babylónu – nebo odkudsi. Ten hraje, divže si neutrhne ruce, a posluchači dostávají křeče.

KODĚRA: I hrome!

KALAFUNA: He, he – to by byla pěkná muzika!

ŠAVLIČKA: Teď se nesmí hrát – *(napodobí hraní na housle)* tidli dity, didlity – to by nabral! – teď to musí chodit: prásk, bum, šrum – a zase: dlajdlajlaj, jako když se dva hubičkují – to padají tolary.

KODĚRA: Tolary?

ŠAVLIČKA: Teď se vydělají muzikou zlořečené peníze.

KALAFUNA: Že vydělají?

ŠAVLIČKA: Mangari, jako smetí! Tisíce.

KALAFUNA: To je mluvka.

ŠAVLIČKA: Tisíce, povídám, smete takový muzikant podle nejnovější noty za večer!

ŠVANDA: A nač takový člověk hraje?

ŠAVLIČKA: Nač? No – na ledaco.

ŠVANDA: Také na dudy?

ŠAVLIČKA: Na du … hahaha! To by ještě scházelo.

KODĚRA: Pročpak? Vždyť je to kus poctivé muziky. Dudy pocházejí z časů –

ŠAVLIČKA: Krále Holce.

KODĚRA: I tuhle náš lid začíná už jaksi po jiné muzice uši nastrkovat; ale dokud jsem tady rychtářem já, musí se držet na dudy. A ve městech? Myslím, že by si tam také jednou mohli uši namastit dudami! *(Odejde.)*

ŠAVLIČKA: Inu, dávaly se už koncerty na drnkačku, proč by to nešlo taky s dudami? Mangari! Ale musel by člověk něco umět – rozumíme?

KALAFUNA: I což je o to! Švanda to umí z fundamentu; dnes to arci vidět není, když mu láska tlačí na osrdí – he he! – a z toho má potom ten krátký dech.

ŠAVLIČKA: Pro holku bys věšel hlavu jako zmoklý kapoun? Škoda že neznáš nějakou onačejší muziku než ty dudy, mohl bys rovnou do světa a vydělávat peníze; potom bys neměl s láskou žádných hořkostí. Peníze dokážou, nač si jen pomyslíš. Kdo má cvoky, podepírá boky.

Peníze jsou pány světa,

dukát, to je pravý rek,

a co někdy stovka umí,

to by člověk sotva řek.

Bez peněz

se nechce žít,

bez peněz

se utopit.

Bez peněz,

ach bez peněz,

žiješ hůř nežli ten pes.

Jenom k nebeské armádě

až se budem jednou brát,

ano, jen v tom těžkém pádě

bez peněz to půjde snad.

Vrátí se do hospody, všechna chasa s ním; jen Kalafuna a Švanda zůstanou vpředu.

KALAFUNA *(po chvilce)*: Jářku, Švando, máme tady civět pánubohu do oken? Pojď, snad cvrnkne někdo dvacetníkem.

ŠVANDA: Jdi jen sám – nemám dechu – mně je tuhle *(sahá si na srdce)*, jako by mi chtěly všechny měchy prasknout. Neslyšel jsi, že má jiný za muziku tisíce?

KALAFUNA: Snad je potřebuje, přej mu je.

ŠVANDA: Já je potřebuji taky.

KALAFUNA: I jdi – my máme dost, hehe, když nedělá žaludek bandurskou.

ŠVANDA: Ale já chci víc! Půl tolaru mi nestačí; za to nemohu Dorotce koupit ani šněrovačku.

KALAFUNA: A ty bys jí nejraději koupil hned také čepeček – však já do tebe vidím. Ale bez šněrovačky se můžete mít také rádi.

ŠVANDA: Můžete! Co mi pomůže, když mi dá šenkýř na stůl plný džbánek a já se ho nesmím dotknout? Dorotčin tatík, hajný Trnka, mi hrozí, že mi zpraží zadek jako zajíci.

KALAFUNA: To jsou tak hloupé řeči tatíků, když hoch nemůže hodit na stůl hned plný pytlík. Snad budu také takový mumloun, až mi ta moje kuřata dorostou.

ŠVANDA: Ale já vím, co udělám. Do toho kozlího měchýře už tady ani nefouknu; ale půjdu do světa a přinesu si tisíce!

KALAFUNA: He, he – kdyby to byly hniličky – proč ne?

ŠVANDA: Jen se posmívej! Půjdu a půjdu! Já měl už dávno táhnout sirky, nynčko to vidím. Když vydělá jiný člověk peníze drnkačkou, seženu já dudama také něco – a kdyby to byl jenom jeden tisíc.

KALAFUNA: Tobě ty zpropadené tisíce zmatou ještě kolečka. Podívej se na mne; já neměl ani zlámané grešle – he, he, když jsem si namlouval svou slaďoučkou Kordulku – její máma na mne brala koště – , a přece jsem holku dostal. Jenom trpělivě, jenom nic násilím.

ŠVANDA: Já nemám takovou račí krev!

KALAFUNA: Ale já dostal svou sladkou Kordulku.

ŠVANDA: A těm našim švihákům v koženkách dudy už také jaksi nevoní. Pryč tedy, hajdy do světa! Tam jsou tolary. Jen si tady hudlař a louskej bídu sám – já budu shánět tisíce! *(Odejde)*

KALAFUNA *(jde za ním)*: Jakpak sám, když mám svoji drahou

Kordulku? *(Volá za ním)*: A počkej, zejtra máme ještě sousedskou! – Je pryč, chudinka, kvůli ženské – a pryč!

VÝSTUP 4.

Kordula z protější strany, s ní Honzík, Frantík a Kačenka. Kalafuna.

KORDULA: Ouha! – muži, Kalafuno! Co je to?

KALAFUNA: Ah, ty jsi tady, moje slepičko – a hned s celou kukaní?

DĚTI *(se okolo něho shrnou a ohmatávají mu kapsy)*: Tatínku, máte koláče?

HONZÍK: Já bych rád nějaký makový.

FRANTÍK: A já hodnou měchuru.

KALAFUNA: Já také, mladý Kalafuno, já také, jen co je vyndají z pece; maminka trochu pozdě zadělala.

KORDULA: Jen dělej při naší nouzi ještě hlouposti. Co zde zevluješ? Není živé duše v hospodě?

KALAFUNA: Oh – jako nabito.

KORDULA: Tak? – a ty tady chytáš hejly, místo abys seděl u cimbálu a chytal dvougrošáky?

KALAFUNA: Hehe – hrdličko, my žádný cimbál nemáme – leda kdybys tam přišla ty – to by byl cimbálek!

KORDULA: Že ty nemáš ani ruky ani kapsy, kde by krejcar uváznul!

KALAFUNA: Ale dušičko!

KORDULA: To víš dobře, jak jsem na to posvícení čekala!

KALAFUNA: Já také, dušičko. Čtrnáct dní jsem si šetřil žízeň.

KORDULA: Já potřebuji na zimu sukni, Kačenka střevíce, Honzík

kazajku –

KALAFUNA: He, he.

KORDULA: Kdybys za něco stál, pořídíš si alespoň teplé rukavice –

KALAFUNA: He, he.

KORDULA: Ale to ty ne! – Jenom abych já se dřela, abych já se o všecky krky starala, vstávajíc lehajíc abych myslila, co strčím dnes do hrnce!

KALAFUNA: He, he.

KORDULA: Ale to musí být jináč, to ti povídám!

DĚTI: Maminka se zlobí! *(Schovávají se za otce.)*

KALAFUNA: *(se jen pořád svým dobrosrdečným způsobem směje)*.

KORDULA: *(hledí na něho a neví, co má říci)*.

KALAFUNA: Stará! *(Natahuje po ní krk a špulí ústa.)*

KORDULA: Teď se podívejme na toho blázna! *(Sotva se zdrží smíchu.)* Já tady kážu –

KALAFUNA: Dnes je posvícení, dnes se nekáže! Pojď sem a dej mi hubičku, he, he.

KORDULA: Dej radši dětem koláč.

KALAFUNA: Dám, dám, slepičko. Půjdeme do hospody, potom po chalupách – to bude koláčů plná ošatka. Ale teď se neškareď – a pojď, dej si zahrát – he, he, však on tě někdo provede! Jsi ještě jako lusk.

KORDULA: To je potom pojednání s mužem! Raději do vody skočit, nežli se vdávat.

KALAFUNA: Arci, arci – ale žádná to neřekne před vdavkami, každá teprve deset let potom – když se nabaží. Ó, vy ženské safraportské. *(Vede ji přitom do hospody – děti se hrnou za nimi.)*

Proměna – Křižovatka u hájovny

VÝSTUP 5.

Švanda, potom Dorotka.

ŠVANDA *(přicházeje, pozorně se ohlíží)*: Jistě je doma – starý ji k muzice nepustí – a sám bude v lese. *(Klepá na okno ve stavení hajného.)* Dorotko!

DOROTKA *(ve stavení)*: Kdo je to?

ŠVANDA: Já. – Pojď trochu ven!

DOROTKA *(vycházejíc)*: Kdopak je ten já? – Ach, jsi to ty? Kdepak ses tady vzal? Já myslím, že sedíš v hospodě – a na mne ani nevzdechneš.

ŠVANDA: I dej mi pokoj! Já utekl z hospody, protože ti musím něco říci.

DOROTKA: Jen aby to bylo něco veselého. Mně se dnes zdálo o růžích a to znamená mnoho pláče. Copak je to?

ŠVANDA: Já vím, co udělám, aby se tvůj tatík na mne nesatonil.

DOROTKA: Copak je to?

ŠVANDA: Aby mi dovolil za tebou chodit.

DOROTKA: Copak to uděláš?

ŠVANDA: Já vím, jak dostanu peníze!

DOROTKA: Ty?

ŠVANDA: Mnoho peněz!

DOROTKA: Mnoho?

ŠVANDA: Dnes se mi zajiskřilo v mozku a chytlo to jako v plném

troudníku. Dorotko, za několik neděl budeme svoji!

DOROTKA: Za několik neděl? I ty jemináčku – ach, ty můj zlatý Švando z Blatí! Mne to už beztoho všecko mrzí; tatínek pořád hubuje, a já na tebe nemohu zapomenout; budu na tebe myslit snad ještě v černém hrobě. – A jak to dokážeš?

ŠVANDA: Rychle mne obejmi, Dorotko, a uhlídáš ten důkaz.

VÝSTUP 6.

Trnka s ručnicí na rameně. Předešlí.

TRNKA: Tchoř je v komoře! – I prach do luňáka, půjdete-li pak od sebe? Nedáte si pokoje ani o božím poledni? Kolikráte ti mám říkat, ty parohatý dudáku, abys mi za holkou nelezl? Budeš tak dlouho dělat, až ti vsolím do lýtek hrst broků.

ŠVANDA: Nechte si povědět, strýčku Trnků –

DOROTKA: Ano, tatínku, nechte si povědět; jak to teď vypadá –

TRNKA: Ticho! Já bych si z toho nic nedělal, že ani otce ani matky nemáš –

ŠVANDA: No, snad jsem nespadl z dubu jako žalud?

TRNKA: Nu tedy, že ani otce ani matky neznáš. Já bych nedbal na lidské řeči, jen kdybys měl do čeho kousat. Kdybys byl aspoň pacholkem u koní, a třeba jen tím pastýřem, jako býval tvůj nevlastní otec, abys měl krajíc jistého chleba –

DOROTKA: Ale počkejte, tatínku …

TRNKA: Mlčíš mi! Já vím, co chceš – přimlouvat se, domlouvat se, známe se, ty jsi chtivá straka – hr! hr!, jen abys ho už měla. Ale co potom? Pískat kudlu.

ŠVANDA *(hezky hlasitě)*: Však není tak zle, pane Trnko! A kdybyste

věděl –

TRNKA: Já vím až dost!

DOROTKA: Nic nevíte, tatínku! Švanda dostane peníze.

ŠVANDA: Tisíce – aha! Teď byste rád věděl, kam sýkora nosem sedá.

DOROTKA: Slyšíte, tatínku? A za dvě neděle máme svatbu. Já dostanu novou sukni, viď, a novou šněrovačku –

TRNKA: Ale ty poblázněná pěnkavo! Kdepak by vzal ten chudák peníze? Rodičů nemá, přátel nemá, vydělat si je neumí –

ŠVANDA: Kdož to ví? – a jen abyste o tom věděl – já jdu do světa!

DOROTKA: Do světa? Švando, co ti napadá? Jakpak bude potom za osm dní svatba? Svět je bůhvíjak veliký – toť se do té doby nevrátíš?

ŠVANDA: Tedy musíš trochu čekat; já si také dám srdce na zámek.

TRNKA: Ale copak chceš, ty janku, ve světě? Vždyť jsi jaktěživ nebyl dál nežli v Strakonicích?

DOROTKA: Ano, co tam chceš?

ŠVANDA: Vydělávat peníze!

TRNKA: Jakpak?

ŠVANDA: No – dudami.

TRNKA: Du … hahahaha!

ŠVANDA: Co se smějete? Teď se vydělává nejvíce peněz muzikou.

TRNKA: I ty pomámený strakapoune! Jsi tak hloupý, nebo se tak stavíš? *(Opravdově.)* Teď se vydělávají peníze tuhletím *(ukáže na čelo)* a tuhletím *(ukáže ruce)* – ale dudy? Máš mě snad za blázna? Můžeš jít – i ano, ale po hospodách, kde ti budou házel po krejcaru – a jinde se ti vysmějou. Jdi si, jdi, ale do

mého revíru mi nepáchni, dokud nebudeš mít na stole dva plné talíře – a kdyby to bylo třebas v ovčáckém baráku!

DOROTKA: Tatínku! Ach milý Švando, nech ten svět být světem a zůstaň doma; já radši ještě počkám, až se ti něco nahodí –

TRNKA *(prudce s posměchem)*: I nech ho, ať si jde; však on zase brzy přileze a bude sbírat hlady suché šípčí!

ŠVANDA: Třeba suché, tvrdé trnky, hajnej Trnko!

TRNKA: I ty rozčepejřený tetřeve!

ŠVANDA *(vjede do něho furiantství)*: A jakorát, že půjdu – a kdybych měl ty peníze vyžebrat!

DOROTKA: Ale Švandičko!

ŠVANDA: Mlč! – Nic si z toho nedělej. Žeť mi to také leží na prsou jako mlýnský kámen, když musím od tebe –

DOROTKA: Já tě nepustím!

ŠVANDA: Neplač – já něco umím a ty tisíce přinesu. To se pak podíváme, co bude mít tvůj tatík proti mně. Již teď by mohl olíznout po takovém zeťovi všech deset – už kvůli tobě, že se máme tak rádi – ale cožpak on ví, co to je. Celý den chodí okolo pařezů, a ještě sám zpařezovatí! *(Rozčileně odejde.)*

TRNKA *(chce za ním)*: I ty prachmiliónský –

DOROTKA *(ho zastavuje)*: Tatínku, mějte povážení – on to tak zle nemyslí – vždyť ho znáte. Jazyk má hned na kolečku, ale je to …

TRNKA: Ticho – a domů!

DOROTKA: Však já už jdu. *(Pláče.)* Teď teprve vidím, že nevíte, co to je, když má jeden druhého rád – vy jste to nejspíš nikdy nezkusil, anebo již tak hrozně dávno, že se na to ani nepamatujete. Ale to vám povídám, tatínku – já si nemohu

pomoci – pustíte-li mi Švandu do světa, lehnu si a bude po mně – anebo poběhnu za ním. *(Odejde.)*

TRNKA: I ty nezdár… ne, ne, tatíku, zlobit se nesmíš. Jak jsi ji vychoval, tak ji máš – co na srdci, to na jazyku, tak žádné hněvy. Vždyť víš dobře, co jí chybí, a býval jsi také takový, třeba jsi to nechtěl nýnčko ukázat. Měj si ho ráda, jestli ti srdce jinak nedá. Budeme tak dlouho na moudrého hrát, dokud nějakou hloupost nevyvedeme. *(Odejde do stavení.)*

(Pauza, nástup hudby.)

ŠVANDA *(se vrací)*: Jářku, pantáto, nic ve zlém – Dorotko – jsou pryč. To bude těžké smiřování. – A já? Mně je, jako by se o mne dva duchové tahali: jeden šeptá, abych šel – druhý, abych nechodil; jeden slibuje zlaté hory, druhý prázdnou mošnu. *(Sedne si pod strom.)* Co mám dělat? – zase do hospody? – já bych radši celý měch roztrhal… anebo do světa? – jen kdybych věděl, že dovedu zahrát, aby se to lidem líbilo! *(Podepře se pololeže o loket a dá hlavu na dlaň.)* Tady to arci jde – ale jak to půjde jinde? *(Z dáli je slyšet dvanáct hodin bít.)* Už poledne. – A ve mně je hotová půlnoc – před očima se mi to mihá – hlava mi jde kolem a přece – ten boží svět, to je krása. *(Rozezní se plně píseň domoviny a zrání.)*

Proměna – poledne v polích u lesa.

VÝSTUP 7.

Švanda. Později lesní panny a Rosava.

ŠVANDA: Ach, teď je mi volno – teď je tu krásně. *(Usne.)*

LESNÍ PANNY *(vytančí v kruhu mezi břízami)*:

Je v půli den,

pospěšme ven

nasbírat slunce

do zlatých plen.

Svou čaromoc

až prostře noc,

na bílé kapradí

rozlijem slunce moc.

Volání z dálky, které se stále přibližuje: Polednice! Ptačí zpěv a hudba zmlkne. Lesní panny se zastaví v tanci. Vystoupí polednice Rosava.

ROSAVA:

Šťastnější sestry mé,

ztracená sestra,

zakletá sestra

z vašeho kruhu,

srdéčka moje,

o pomoc prosí,

aby své dítě

z úkladů a sítě

lidských nehod vyvedla.

BĚLENA: S člověkem syna máš!

LESNÍ PANNA: To že je syn tvůj?

ROSAVA:

Ano, můj synek,

pro něhož mě panovnice

nad pannami

temných lesů netrpěla více

v říši své – ta bláhová!

Myslí snad, že srdce ženy

proti bolu této změny

nezná žádné utěšení?

Já to přísné vyhoštění

ráda nesu – vždyť mám syna!

Když je šťasten, mizí utrpení,

které na mne uvalila vina.

BĚLENA: Spanilý to mládenec!

ROSAVA:

Ano, jako poupě boží,

leželo mé dítě v nuzném loži,

chudým jsem je svěřit musela!

A přec rostlo, smavé jako kvítí,

vídala jsem je, však políbiti –

ne, to matka nikdy nesměla,

to v mé kletbě bylo nejkrutější. –

Dnes je velký muž. A sám má rád

děvče, které nechtějí mu dát,

že je chlapec z chudých nejnuznější.

BĚLENA: Jaké že má nyní přání?

ROSAVA:

Rád by dostal svoji milou;

ale otec vede jinou:

že je ženich tuze chudý,

že nemá nic než své dudy.

Tu chce, chlapec ubohý,

skočit na nohy,

běžet do světa a získat zlato,

aby dostal dívku za to.

Dovede to, když mu z lásky dáte

vzácný dar, jejž samy jenom máte.

BĚLENA: Jakou chceš pomoc od lesních panen?

ROSAVA:

Vdechněte mu v jeho dudy

svoje sladké zpěvy,

ať tou hudbou jeho všudy,

kamkoli jen vkročí,

ztichnou smutek, bolest, hněvy,

radostná ať slza jiskří z očí,

ať se na něj každé srdce směje –

však i zlaté odplaty mu přeje.

BĚLENA:

Srdečná prosba,

splněná prosba.

Do jeho dud vložme

zpěvů svých kouzla:

dudy však budou jak on sám,

plné dobra i zla.

Ztratí svou moc, když on jim přestane věřit,

jejich zpěv sám v sobě nepozná.

Lesní panny vztáhnou ruce, jako by Švandovy dudy žehnaly.

LESNÍ PANNY:

Zni z českých dud, hudbo mých zpěvů,

kdykoli mládenec ten zahraje!

Zni smutným srdcím pro úlevu,

veselým jak zpěvné šalmaje.

BĚLENA:

Sladce budou jeho dudy hrát,

pokud sám je bude milovat.

Kdyby však v samolibé pýše

chtěl sebe sama stavět výše

nad nástroj, jehož nástrojem je sám,

tu naše kouzlo pomine,

a syn tvůj snad i zahyne.

Úder jedné hodiny, pohyb Lesních panen k odchodu.

BĚLENA:

Poledne míjí,

vraťme se zpátky,

za dne nám dán je

k vládě čas krátký.

LESNÍ PANNY:

Skryjme se opět v lesnatém stínu,

nám přeje doba večerních stínů.

ROSAVA: Děkuji, sestřičky, za lásku k synu …

Zmizí.

VÝSTUP 8.

Kalafuna, Švanda spící.

KALAFUNA *(trochu bojácně se ohlíží, nežli Švandu zhlédne)*: Ať neumím kalamajku zavrznout, když jsem si to nepomyslil! To bývá jeho místečko – ale já jsem rád, když sem nemusím, zvláště o polednách. Neříkají tu darmo „u začarovaného kamene". Hajný chlapíka vylil – he, he, a chlapec tu nejspíš prolil několik zamilovaných slziček. Teď spí! – Co mu to napadá? – a heká, jako by ho tlačila můra – místo aby on tlačil dudy. He, Švando! – Švando!

ŠVANDA *(vyskočí)*: Co je to? Kdo je to?

KALAFUNA: Já jsem to. Vezmi oči do hrsti.

ŠVANDA: A kam se poděli ti andělé?

KALAFUNA: Tady? Leda tohle roští – nebo nějaká polednice: ty zde mívají svoje rejdy.

ŠVANDA: Polednice? Viděl jsi už nějakou?

KALAFUNA: Já ne, ale matka mé báby říkávala, že její prabába jedenkráte jednu potkala a že –

ŠVANDA: A copak jsou vlastně ty polednice?

KALAFUNA: To jsou jako invalidky lesních panen. Když prý se nějaká lesní panna zamiluje do člověka, ta jejich královna ji vyžene a udělá z ní bludnou polednici, a z těch polednic se po čase stanou divé ženy. Ale teď pojď!

ŠVANDA: Kam?

KALAFUNA: No, kam – hrát!

ŠVANDA: Já? Hrát? Já mám teď jiné hraní v hlavě. Půjdu do světa!

KALAFUNA: Ale, hochu, dej si pokoj. Podívej se na mne. Já nevystrčil jaktěživ hlavu dál, než, abych tak řekl, za panské stodoly, a co mi chybí? Zdráv jsem, ženu mám –

ŠVANDA: To je to! – Ale já ji nemám a s holýma rukama ji nedostanu. A pro peníze musím do světa. Tam je vydělám.

KALAFUNA: Vyděláš? Ale co proděláš? Svět je okluzký!

ŠVANDA: Tisíce! Mně se o nich zdálo.

KALAFUNA: Tak? Nu jen když se ti o nich zdálo – he, he! To je trefa. Zůstaň doma!

ŠVANDA: Já ti byl jako v pěkném velkém zámku, a tam bylo plno pánů a paní a všechno ve zlatě – a ti chtěli, abych jim hrál.

KALAFUNA: He, he! Kdyby to byli naši v koženkách, to bych se nedivil.

ŠVANDA: Na začátku jsem nevěděl, mám-li se opovážit –

KALAFUNA: Aby se ti nevysmáli.

ŠVANDA: Ale potom si dodám kuráže, vezmu kozlíka do ruky – *(dělá vše, jak vypravuje)*.

KALAFUNA: A páni si zacpávali uši.

ŠVANDA: Myslím si: skoč oko nebo zub – fouknu do měchu a začnu hrát. *(Hraje polku.)*

KALAFUNA: A paničky utíkaly, jako by do nich střelil – he, he! U nás – *(pozoruje podivnou hru)* by to arci prošlo; ale páni mají – jiné lahůdky – u nich to jde: es tralalala. Ale Švando *(Kalafuna se postupně roztančí podle Švandových dud)* dej pokoj – tacet – dělej pauzu! *(Pláče pohnutím, zpívá a přiznává podle Švandovy melodie.)*

ŠVANDA *(přestane hrát)*: Copak ti je?

KALAFUNA *(stírá slzu)*: Který duch ti to sedl do měchu? Švando, chlapče! To zrovna chytá za srdce!

ŠVANDA: To mi povídali ti páni také – a sypali mi potom tolary. Sám nevím, je to v těch dudách, nebo v mém smutném muzikantském svědomí?

KALAFUNA: Nech tolary ve snu a drž se pravdy! Pojď a zahrej ve vsi! Ti budou koukat na našeho Švandu.

ŠVANDA: Teď už ne, kamaráde. Já jdu do světa, jak jsem,s holýma rukama –

KALAFUNA: Švandičko, nedělej mi to!

ŠVANDA: Tak dlouho se krčí malý vrabec v hnízdě, až přece vyletí a potom hejchuchu! Celý svět je jeho, všude klove, všude zobe, všude se třepetá. Já se budu nynčko také třepetat. *(Za scénou Dorotčino blížící se volání: Švando!)* Tady, Dorotko!

(Vzdychne.) Ale Dorotka?

KALAFUNA: Vidíš, příležitost dělá zloděje. Pamatuj, že bys tu nechal Dorotku!

ŠVANDA: Ale nic! Musí na mne věrně čekat. Já si budu také hledět jen tisíců. – Už jde, schovme se jí!

VÝSTUP 9.

Dorotka, předešlí.

DOROTKA: Švando, kde jsi? – Ne, já od Švandy neupustím – nevím sice proč … Ale nemohu! Mně se zdá, že by mi bez něho denní světlo scházelo – že bych bez něho ani dýchat nemohla.

ŠVANDA, **KALAFUNA**: Hups! udělal vtom vlk.

ŠVANDA: Ty o vlku …

DOROTKA: A vlk tady!

ŠVANDA: Dorotko, tak já se s tebou loučím.

DOROTKA: Kampak?

ŠVANDA: Už jináč není, Dorotko. Do světa.

DOROTKA: Propánaboha! Ale Švando. Co ti to vlezlo do hlavy?

ŠVANDA: Vyplač se, budeme plakat třeba dueto, ale pomoci ti nemohu. Takhle to tady už nevydržím.

DOROTKA: A já to nevydržím zas takhle.

ŠVANDA: Musíš, Dorotko.

DOROTKA: Mně pukne srdce!

KALAFUNA: Stáhněte si, milá Dorotko, hodně šněrovačku. Já myslím, že ho neudržíme.

ŠVANDA: Za tři neděle bude po všem. To jsem zase doma, v kapse budu mít tisíce a budeme strojit svatbu.

DOROTKA: A co když nic nevyděláš?

ŠVANDA: Trhat se o mne budou, to mi věř. Nynčko teprva vím, co umím!

DOROTKA: A co si já tady zatím počnu – na to se neptáš? Budu-li se trápit a soužit, na to nemyslíš? Kdybys měl jen polovičku lásky jako já, ani se odtud nehneš.

ŠVANDA: To bych tomu dal! To bych mohl za tebou chodit, až by na mně vyrostl mech – a ty bys celá zplesnivěla. Já mám lásky, že nevím kam s ní – a proto jdu do světa.

DOROTKA: Ach milý Kalafuno, pomyslete –

KALAFUNA *(ve velkém rozčilení)*: Chce uletět, viďte, a snad ho, věřte mi to, nechte, pusťte ho, tady je pro něj svět malý.

DOROTKA: Jak to?

KALAFUNA: Já posud ani nevěděl, co v tom chlapci vězí! Čáry – učiněné čáry – svět se poblázní, až ho uslyší. Nemějte starosti, Dorotko. Za čtyři neděle ho tady máte s tisíci. Kdybych já na svoje skřipky uměl, co on na ten měch – prásknu do bot, jak mám ženu a několik capartů na krku.

ŠVANDA: Měj se tedy dobře, Dorotko!

DOROTKA: Ne –já tě nepustím!

KALAFUNA: No, no – dejte si po hubičce – zaplačte si – já vám k tomu třeba zahraju.

ŠVANDA: Za čtyři neděle jsem zase tady.

DOROTKA: Ale najisto! Snad bys mohl nějakou slevit.

ŠVANDA: No – vždyť uvidíme. Teď neplač; měj se dobře a chystej se zatím na katechismus! (*Polibek, Švanda rychleodchází.)*

DOROTKA: Švando! Počkej!

KALAFUNA *(přistoupí k ní)*: Panenko, potěšte se!

DOROTKA: Ó, já nešťastná! *(Vrhne se mu na prsa.)*

VÝSTUP 10.

Kordula s dětmi. Kalafuna. Dorotka.

KORDULA: Kalafuno! *(Spráskne ruce.)*

FRANTÍK: I hlele! Tatínek!

KALAFUNA: Tu máš, čerte, karabáč! Teď bude stará vrčet.

KORDULA: A tohle se mi líbí! Místo aby si hleděl výdělku, slízá se tady za božího dne s osobou – já se zalknu!

KAČENKA: Maminka má trhání!

KALAFUNA: Panno Dorotko – vzpamatujte se!

DOROTKA: *(ustoupí a v pláči usedne)*.

KORDULA: A vy, nešťastná osobo, kam jste dala stud před bohem a lidmi?

KALAFUNA: Stará!

KORDULA: Kam jste dala oči?

KALAFUNA: Stará!

KORDULA: Že se ostouzíte s takovým kostrounem!

KALAFUNA *(se rozkřikne)*: Stará, teď toho mám dost! Já primárius – kápo – paní Kordulo! Já tohle dobré děvče těšil – protože je sirotek.

HONZÍK: Tatínek má kuráž.

KORDULA: Sirotek?

KALAFUNA: Ano, sirotek lásky! Právě jí upláchl ženich do světa.

KORDULA: Arci, proto si strhne holka hlavu! Za to by měla nebi děkovat!

KALAFUNA: Oh, jen se nedělej! Však ty jsi také jednou natahovala moldánky, když mě chtěla strakonická banda s sebou na cesty. Víš ještě?

KORDULA: To se ti něco zdálo! A k čemu ty daremné řeči? Pojď do hospody; lidé chtějí ještě tancovat.

KALAFUNA: I ať si tedy nějakou zavýskají. Já bych musil při tom hluku žíně rozedřít. – Potěšte se, Dorotko! Máte-li náturu jako moje Kordula, bude vám do večera zas dobře. *(Odchází se svými.)*

DOROTKA *(sama)*: Dobře? – Ach, arci, vždyť musí být dobře – a kdybych celý den za ním hleděla, přece nic nevyhledím. *(Zajde směrem, jímž odešel Švanda. – Den se kloní k večeru a krajina se pomalu naplňuje červánky. Hudba.)*

VÝSTUP 11.

Rosava, později Lesana, Dorotka. Rosava se objeví v růžovém keři a volá směrem k vycházejícímu měsíci.

ROSAVA:

Ó hvězdo lesní, slyš mé volání,

snažnou prosbu, příslib pokání,

jenom teď se slituj nade mnou,

pomoz chlapci, vyslyš prosbu mou!

Objeví se Lesana, sedící na jelenu, ve skvostném, bílém rouchu a se zlatým věncem na hlavě. Lesní panny okolo ní.

LESANA:

Vyprosila jsi mu kouzlo hudby,

zas chceš zasahovat v kolo sudby?

Ale mluv! – Kdo pod korunou právem sedí,

rád si proseb svého lidu hledí.

ROSAVA:

Můj syn vypravil se v živé

kolotání světa,

a já nyní trnu, že v té divé

tísni bude po něm veta.

Nezná svět – a podle stavu já

nemohu mu býti pomocna

po všech končinách,

když mě nepropustíš přes svůj práh –

když mě neobdaříš

mocí duchů nespoutaných.

Dovol, ať ho mohu doprovázet,

ať mu dnem i nocí

stojím ku pomoci,

kdyby měl snad z cesty scházet.

Za to – až s ním – nocí, dnem –

cíle dostihnem,

vrátím se, a ty mi strhneš

hodiny co léta z mého věku,

odsoudíc mě mezi divé ženy.

Já se nehrozím té kruté změny;

v hloubi srdce věřím s jistotou,

štěstí mého syna

že mě smíří s každou pokutou.

LESANA:

Na mnoho se odvažuješ.

Ale měj si, več se uvazuješ,

až obejde luna dráhu svou.

Pak tě pustím z úzkých mezí

tvé hlídky polední.

Dlaním tvým na pomoc

svěřuji královskou čaromoc.

Buď synovou společnicí

jenom – zjevit se mu nesmíš.

Buď i jeho pomocnicí –

jenom – vášně jeho řídit nesmíš! *(Zmizí.)*

VÝSTUP 12.

Dorotka se vrací. Rosava.

DOROTKA: Odešel za hory, a kdybych celou noc vzdychala, přece nic nevyvzdychám. To vím – ale což je mi to platno, když srdce pokoje nedá? A jen kdybych věděla, že se mu nic nestane. Kdybych jen mohla s živou duší o něm porozprávět.

ROSAVA:

Jen ho věrně v mysli uchovávej,

jiným starostem se nepoddávej.

DOROTKA *(pro sebe)*: Kdo je ta podivná postava? *(Hlasitě.)* Co víte vy?

ROSAVA:

Znám tvou bázeň i tvé naděje,

ale věrnosti tvé mohu věštit,

když tvá láska pomůže mé lásce,

že tvůj milý cíle dospěje.

DOROTKA: Že dospěje?

ROSAVA:

Tam pohleď, jak i lůnem noci bledé

zástup strážných duchů kroky jeho vede!

Pokyne nazad; v popředí se docela setmí. Hudba. V pozadí jako prosvícené zjevení je vidět

VÝSTUP 13.

dalekou vyhlídku na rozkošnou krajinu, která je jasně ozářena měsícem; uprostřed cesta, kudy jde Švanda. Nad ním i okolo něho se vznášejí zpívající lesní panny.

Svou čaromoc

prostřela noc,

z bílého kapradí

jdeme ti na pomoc.

Síla duchů plane,

něžné ticho vane

a čaromoc,

jak vzplála noc.

Opona

DĚJSTVÍ DRUHÉ

VÝSTUP 1.

Krátká ulice v městě ideálního slohu. Po pravé straně hostinec se zahrádkou, nad ním nápis „Vítáme vás, poutníku“. ***Vocilka*** *v lehounkém kabátku přichází a obhlíží hostinec. Zpívá už za scénou:*

Celý svět je jako koule,

těžko na něm stát jen nohama;

nechce-li mít člověk boule,

musí se ho chytat rukama.

Tu to klouže,

tam se boří,

tu je louže,

tam to hoří:

člověk má se jen co točit,

nechce-li si uši smočit;

kdo však umí chytře hrát,

dovede tu pevně stát.

Ano, chytrost žádné čáry. Já to zkusil už v těch nejzamotanějších

pleteninách života; chytrá hlava se neztratí. Kdybych měl vypravovat, co jsem všechno tropil od té chvíle, když jsem jakožto řádný študent spal poslední noc na biliáru – kdybych to měl vypravovat: to by byla kronika, tlustší nežli Hájkova a strakatější nežli Enšpígl. Teď budeme zkoušet ještě jedno. Zkusíme získat místo sekretáře, kasíra, nebo něco podobného k cestujícímu koncertistovi. Proč ne? Vždyť podle toho vypadáme, a to nynčko vynáší nejvíc. Já už dávno po jednom pasu a teď mu sedím na patách. Tuhle se prý uhostil. Vederemo! *(Čte nápis.)* Vítáme vás … Ah, to je mudrc hospodský. Jen jestli také říká: Na shledanou, když nemá poutník prášky. – Holahó!

VÝSTUP 2.

Mikuli. Vocilka.

VOCILKA: Má služba, mnohovážený – bezpochyby panovník nad tímto tělo– i dušekojným ústavem?

MIKULI *(vážně)*: Jsem hostinský.

VOCILKA: To mne těší. Já si přál už dávno hostinského nakrmení. Račte dovolit – nehostíte také slavného koncertistu?

MIKULI: Co je to?

VOCILKA: Zvíře, co dělá muziku.

MIKULI: Ah, to je ten český dudák?

VOCILKA: Ano, ta strakonická chlouba.

MIKULI: Ten je tady.

VOCILKA: To mne těší. A nemohl bych s ním rozprávět?

MIKULI: Proč bys nemohl? Jak vidím, máš dobře proříznuto.

VOCILKA *(stranou)*: No počkej! To poznáš teprve, až se dostanu do hrnců. *(Nahlas.)* Já jsem totiž jeho krajan.

MIKULI *(prohlížeje si ho)*: Taky Čech? To musí být divná zem, ta česká.

VOCILKA: Můj laskavý napáječi poutníků, to víte, že je svět už tuze starý, a proto je už taky leckde děravý. Jenže pánbůh takové díry nemůže trpět, a když něco pukne a udělá se díra, vezme pánbůh pokaždé nějakého Čecha a takovou díru jím zalepí, aby stavení nezhrklo. Proto máte po světě tolik Čechů.

MIKULI *(hledí na něj a vrtí hlavou)*: Nu, pro mne – uvidíme, co tady dovedete.

VOCILKA: Tady?

MIKULI: Tvůj krajan chce hrát před naší princeznou.

VOCILKA: Princeznou?

MIKULI: Naše princezna je nejroztomilejší na světě, nejí než broskvová jádra a nepije než mošusový květ, ale asi od jednoho roku na ni padl tak hluboký smutek, že ani nemluví; nadarmo pro ni strojili všelijaká obveselení. Tu přiletěla pověst o divné hudbě tvého krajana, a otec smutné princezny vypravil za ním posly, aby ji svojí hrou potěšil. Dudáček přišel, a já se nyní půjdu poptat, kdy smí přijít do paláce. *(Odejde.)*

VOCILKA: Náš dudák přišel rozveselit princeznu? Viktoria, pšenice kvete, budeme sklízet koláče! Ale teď se, příteli Vocilko, řádně seber a prezentýruj se. Moje garderoba je sice trochu sešlá – tuhle z levého šosu bude brzy cedník, a kolena se derou na čerstvé povětří; ale vždyť máš ještě jednu rukavičku – vytáhneš si límec – a jsi hotov. Tak, jen chutě do toho, a mysli na sekretářství. Arci, když se máš přiznat, zdali se k tomu hodíš? Pah, proč by ses nehodil! Nebudeš první,

kdo se vydává za něco, k čemu se vůbec nehodí. Beztak se ledaco po vrchu leskne, ale uvnitř je to dým. *(Zpívá.)*

Mnohý vstane sotva z lože,

modlí se hned: Pane Bože,

potom začne pilně smekat,

na ulici třebas klekat,

pobožným chce mužem slout;

chudého však honí z domu,

hází po něm tisíc hromů,

nájemníka utiskuje,

čeledínu utrhuje –

běda, kdo by se chtěl hnout!

Proto dím:

Po vrchu se mnoho leskne,

ale uvnitř je to dým.

Mnohý mistr pošle dílo

na výstavu, až je milo,

dostane i medálii,

jako v ňáké batálii,

potom chodí jako páv.

Doma zatím pilně píchá

tovaryš a hořce vzdychá;

on to dílo vyhotovil,

mistra svého přiozdobil,

sám je sotva živ a zdráv.

Proto dím:

Po vrchu se mnoho leskne,

ale uvnitř je to dým.

U klavíru slečna sedí,

do francouzské knihy hledí,

na vídeňské jezdí bály,

romantické zleze skály,

domovem je tu i tam.

Ale po našem se bavit,

jehlu vzít a něco spravit,

oběd chystat, prádlo pařit,

dobře péci, chutně vařit,

ach, to neví kudy kam.

Proto dím:

Po vrchu se mnoho leskne,

ale uvnitř je to dým.

Mnohý vzdychá: Milí bratři,

milujme se, jak se patří,

nouzi rádi pomáhejme,

smutku slzy utírejme,

lásku k bližním káže bůh!

Tajně zatím dře a šidí,

tloustne potem chudých lidí,

stovku ze sta požaduje,

špejchary si naplňuje –

hladový ten vydřiduch!

Proto dím:

Po vrchu se mnoho leskne,

ale uvnitř je to dým.

VÝSTUP 3.

Vejde Švanda. Vocilka. Švanda v černém fraku, ale aby na něm visel, má bílý šátek s notným límcem na krku atd.; pohybování jeho v tom obleku je sebevědomé a směšné.

ŠVANDA *(přicházeje zívá a protahuje se)*: Ah – tohle je veselé živobytí – jako o Štědrém večeru při prázdné míse. Nic než dlouhá chvíle. Někdy mne to arci strhne do proudu – tu se jí a pije; ale potom je zas, jako by vypálil. A nejhezčí na tom je, že nemám posavád žádných tisíců. Ty peníze jdou u mne, jako na dračku.

VOCILKA *(který stál stranou, předstoupí s mnohými poklonami)*: Servitore, signor musicanto – poníženě ruce líbám.

ŠVANDA: Co vás to napadá? – A jakýpak vy jste pták?

VOCILKA: Já dychtil už dávno po té chvíli, abych mohl nejslavnějšímu krajanovi složit svou nejhlubší poklonu.

ŠVANDA *(živě)*: Vy jste Čech?

VOCILKA: Oh – a jaký! Doma to nemohli se mnou ani vydržet a radili mi, abych se podíval trochu do světa.

ŠVANDA: A co nyníčko děláte?

VOCILKA: Chodím za vámi a poslouchám vaši nebeskou muziku. Roztrhal jsem tím takřka své poslední boty – všecko z pouhé lásky k umění.

ŠVANDA: To jste blázínek.

VOCILKA: Já vím, ale ono je teď mnoho takových muzikantských zfanfrnělců – to je teď jako cholera. Přitom pozoruju, že nemáte u sebe žádného, aby se staral o vaše pohodlí, aby obstarával vaše koncerty, roznášel recenzentům bilety – a já bych byl nejšťastnější člověk, kdybych vám mohl k tomu všemu obětovat svoje mizerné služby.

ŠVANDA: To by bylo snad tuze mnoho.

VOCILKA: Ono se to vlastně také sluší. Každý slavný muž má svého sekretáře, komorníka, důvěrníka – nebo jak ho chce titulovat – a takový člověk je pro něj pravé dobrodiní.

ŠVANDA: Tak? Já si pomáhal posud sám, nebo jsem si vydlužil číšníka z hospody; arciže mě to všecko dřelo – jak se mi zdá.

VOCILKA: No, to si mohu myslit! Číšníci – to je krásná čeládka! To jsou pobertové! Ale to všecko přestane, když budu já u vás. A jak užijete života! – beze všech starostí. Já se vám budu starat o cesty, o koncerty, o kasu – o všecko. Uvidíte, že vám bude přitom tuze lehko.

ŠVANDA: Nu, když myslíte – můžete u mne zůstat; alespoň se mi nebude tak stejskat.

VOCILKA: Oh – milostpane – poníženě ruku líbám.

ŠVANDA: Ale jste poctivý člověk?

VOCILKA: Já – ty jemináčku. Jak mě tu vidíte – samá poctivost; kdybyste mě krájel – samá poctivost – a kdybyste mi chtěl milostivě tykat, já bych se neznal pýchou.

ŠVANDA: I pro mne – ale jakpak vám říkají?

VOCILKA: Pantaleon Vocilka.

ŠVANDA: Hezké jméno.

VOCILKA: Já mu dělám také čest.

ŠVANDA: Tedy, milý Vocilko, jak povídám, můžeš u mne zůstat; ale co za to?

VOCILKA: Ah, ah – kdopak mluví o takových maličkostech! Mně tu jde více o čest, a také vím, že nebudete nikdy koukat na nějakou hrst dukátů, kdyby dostávala moje kapsa souchotiny. Copak vám to udělá? Za pár let máte milióny.

ŠVANDA: Za pár let? *(Škrábe se za ušima.)* Víš, kamaráde, vlastně bych se měl už podívat domů.

VOCILKA: I podíváme se, proč ne? Ale potom zarejdíme znovu do světa; teď se budete teprve hejbat, teď se teprve proklubete ze skořápky! Oh, jen mě nechte dělat, milostpane. To bude živobytí! He, sklepníku! – číšníku! – děvčata! *(Volá do dveří.)* Pro milostpána láhev nejlepšího vína a dvě sklenice! – potom něco rozumného k zakousnutí, aby to šlo hezky do krku!

ŠVANDA: Copak tě napadá? Já už snídal.

VOCILKA: To nic neškodí. Pravý umělec musí mít pořád apetýt – a koncertista žízeň. A pak se obyčejně každá smlouva něčím zavlažuje; musíme to tedy s naší také udělat, třeba už jen proto, abychom nepřišli do lidských řečí.

VÝSTUP 4.

Gulinari a Vanika (přinášejí láhev vína, dvě sklenice a na talíři pochoutky a postaví to na stůl). Předešlí.

VOCILKA: Šlaku, to jsou hezké perličky! *(Kouká po nich.)* Veritábl

Indiánky! Na slovíčko, krajanko! *(Bere ji za ruku.)*

GULINARI *(vyhýbá se mu)*: Krajanko? Ani se mi nezdá.

VOCILKA: A to je pyšná ťopka!

GULINARI *(přistoupí k Švandovi)*: Líbí se ti něco, pane?

ŠVANDA: Oh – ty celá. *(Béře ji ostýchavě za ruku.)*

GULINARI: Vezmeš si mne za ženu?

ŠVANDA *(se lekne a couvne)*: Za ženu?

GULINARI: Že ne? Co tedy říkáš, že se ti líbím? *(Odejde s druhou.)*

VOCILKA: No pěkně děkuju! Zde musí mít muži peklo na zemi, musí-li si hned vzít každou, které řeknou, že se jim líbí. *(Nalévá mezitím víno.)*

ŠVANDA: Já jsem – jako by do mne nůž vrazil. Za ženu! No, to bych pochodil!

VOCILKA: *(zvoní na nože)*: Ke stolu! *(Oba pijí a jedí.)*

VÝSTUP 5.

Před vchodem Rosava v oděvu poutnickém. Za ní Dorotka s trumarýnou, plachetku na hlavě; Kalafuna s houslemi ve futrálu, ranec na zádech. Předešlí.

ROSAVA:

Teď jsme u cíle; když vejdete,

koho hledáte, zde najdete.

DOROTKA: A vy nás opustíte?

ROSAVA:

Budu u vás blíž,

nežli ty, má milá, víš,

vzácným poutem s vámi sblížena. *(Zmizí.)*

KALAFUNA: S kým to věčně hovoříte, panno Dorotko? Hned na našich křižovatkách pod lesem se dáte do řeči, jako by nás měla nějaká ta osoba vést, a pak už táhneme, nevíme ani kam, přes hory a doly rovnou cestou sem. A kde to jen jsme? Tady to vypadá jako v nějaké pohádce o zakleté princezně.

DOROTKA: Pojďte jen dál, Kalafuničko, srdce mi buší jako zvon samou nedočkavostí, pojďte, ať víme, jsme-li konečně u cíle.

KALAFUNA: Nic tak, je-li tu Švanda, přivoláme si ho po muzikantsku! *(A již spustí oba národní píseň „Jen ty mi, dudáčku, zadudej" na housle a na trumarýnu. Švanda poslouchá, žasne, pak vyskočí.)*

ŠVANDA: Co je to? – Zdá se mi něco? To jsou muzikanti z Čech – to je strakonická! *(Běží ke vstupu.)* I ty sladké umučení – Dorotko, Kalafuno! Je-li možná?

DOROTKA *(vběhne Švandovi do náruče)*: Pozdrav tě ruka nebeská, můj milý Švando. Ach, to jsem ráda, že jsme tě přece našli; vždyť jsme už skoro celý svět prolezli, přes hory a doly, přes lesy a vody, a kdyby nebylo mé laskavé přítelkyně –

KALAFUNA: Kterou nikdo nevidí –

DOROTKA: A která nás vedla přes hory a doly, snad bychom seděli někde za světem a vyhlíželi, kudy za tebou. No, jak se máš? Co děláš – Myslíš na mě? Schraňuješ hodně? Tak už mluv!

VOCILKA *(sedí mezitím pořád u stolu, pilně jí a pije)*: A to je řehtačka!

ŠVANDA: Jak mám mluvit, když ty švitoříš, jako bys chtěla mluvit

do soudného dne? – Dobře se mám a myslím na tebe – ale co tě napadlo, pustit se do světa?

KALAFUNA: Tak si pomysli, Švando! Když jsi nešel za čtyři neděle, začala věšet hlavu – a když jsi nešel po osmi nedělích, chodila jako bez hlavy.

DOROTKA: Já to povídala napřed, že to bez tebe nevydržím – a potom jsem si pořád myslela, že se ti něco stalo.

VOCILKA: Kýho čerta, to je zamilovaná kronika – to bych mohl potřebovat!

KALAFUNA: A když ji potkalo konečně to neštěstí –

DOROTKA: Ach, já bych byla snad i bez něho odešla.

ŠVANDA: Jaké neštěstí?

KALAFUNA: Že jí otec ulehl a už nevstal.

ŠVANDA: Tvůj otec?

DOROTKA: Ach arci. *(Utírá si oči.)*

ŠVANDA: A chudák!

VOCILKA: Mohla se tam položit místo něho…

KALAFUNA: Tu ti přijde ke mně, zdali prý bych s ní nešel za tebou. Já ti první chvíli myslil, že na ní oči nechám. Ale pak jsem si to rozpočítal – he, he. Vidíš, jářku, – stará beztoho pořád bručí na malé výdělky, ušetři jí tedy jedlíka – snad přitom ve světě něco utrhneš – vždyť nejsi šumař, aby tě hodili pod lavici. Byl to ode mne arci darebácký kousek a stará mi udělá – he, he, zlořečenou lázeň, až se navrátím; ale já si nemoh pomoci. Ta holka tě má ráda – až mě to celého pomátlo.

DOROTKA: No, teď toho nechme, teď je všecko dobře, teď jsme pohromadě, teď vezmeme tisíce a půjdeme domů.

VOCILKA: I ty sojko!

ŠVANDA: Tisíce? Milá Dorotko, o tisících nevím ještě nic.

DOROTKA: No, jen když to jsou sta. Já si z toho moc nedělám.

ŠVANDA: Holečku, já nemám ještě nic.

DOROTKA: Nic?

ŠVANDA: To jest – peněz jsem vydělal už dost; ale to se ti sesype všude podivných lidí, ten je muzikant, ten je komediant, ten chce to, ten ono – pak jsem musil dávat traktace – a tak mi všechny peníze zas vylítaly!

DOROTKA: Ale Švando!

ŠVANDA: Ale nynčko to půjde všechno jináč. Teď mám svého sekretáře a komorníka –

DOROTKA: Ty?

ŠVANDA: Ten mi bude dávat na všechno pozor. Není-li pravda, Vocilko?

VOCILKA *(rychle vstane a blíži se s mnohými poklonami)*: Oh, dozajista. A poněvadž moje péče o milostpána – když se vezme ohled na lásku a služebnost, kteráž je vždycky chvalitebná – tedy také ohledem na moje ponížené –

ŠVANDA: I vždyť je dobře. Já vím, co si myslíš –

VOCILKA *(pořád se ještě klaní, pro sebe)*: Ten je vševědoucí. – Já to nevím sám.

ŠVANDA: Abys věděl, jak se také jinde zachovat – tohle je Dorotka, moje nevěsta.

VOCILKA *(stranou)*: I hrom do čepice! – *(Hlasitě.)* Oh, že se nemůže k něčemu takovému mně gratulírovat. *(Střílí zdaleka očima po Dorotce.)*

ŠVANDA: Já ti dám gratulírování! – Ale jemináčku, teď mě teprve napadá, vy jste asi hladoví a ušlí – posaďte se. He, Vocilko –

poruč, aby nám dali něco jíst a pít!

VOCILKA: *(Odejde.)*

DOROTKA: Ty, Švando, ten tvůj sekretář se mi nelíbí.

ŠVANDA: I jdi, blázínku, to se ti něco zdá. On je od kosti dobrá duše – ale ty nejsi zvyklá velkému světu – a my, co jsme umělci a páni – víš, my máme docela jiné oči než obyčejný lid.

VOCILKA *(se vrací se sklepníkem, kterýžto jídlo a pití přináší)*: Tuhle je, co hrdlo a žaludek ráčí. Račte si, milostslečinko, pohovět – a tenhle dobrý pán bude bezpochyby také –

KALAFUNA: Ano – he, he, ten si bude také hovět. *(Sedá.)*

ŠVANDA: Jez, Dorotko, a pij, jako doma!

DOROTKA *(se posadí.)*

VÝSTUP 6.

Mikuli. Předešlí.

MIKULI: Pane! Nejvzácnější pane!

ŠVANDA: Ah, náš domácí.

MIKULI: Právě přicházím z královského paláce. V patách za mnou přijde pro tebe dvořenín, aby ses dostavil k naší princezně. *(Odejde.)*

VOCILKA: Šlaka, na princeznu jsme docela zapomněli!

DOROTKA: K princezně? Jaká princezna?

ŠVANDA: Oh, holečku – to bude teď moje denní společnost.

DOROTKA: Je mladá, hezká?

ŠVANDA: To ještě nevím; slyším jenom, že je plačtivá, a že ji mám

svým uměním povyrazit.

VOCILKA: Svým božským uměním.

DOROTKA: Vás se nikdo neptal! – Švando, nezůstaneš tam dlouho? A opravdu je to jen pro tvoje dudy? – Ale jak by bylo!

ŠVANDA: Jářku už jednou, Dorotko, já jsem dnes světoznámý, po mých dudách se blázní, co má ruce a nohy.

VOCILKA: I princezny!

DOROTKA: Švando, máš-li mě rád, nech všeho a pojď radši zpátky, než se mi docela změníš. Tatínek nám už, chudák, ani bránit nemůže. Co je nám po světě. Já se toho tady bojím.

KALAFUNA: Švando, Švando, doma není všady!

VOCILKA: Ale sláva jen ve světě!

ŠVANDA: Poslouchej, Dorotko, ode dneška si pamatuj, že tě mám rád, moc rád, ale uvazovat mě nesmíš. Vidíš sama, doma si mne nikdo necenil, a tady – princezny! Komorníku!

VOCILKA: Dělejte, milostpane, dělejte! V téhle hastrošově uniformě vás nemohu pustit do paláce – to by myslili, že jdete strašit vrabce. Já slíbil, že se budu o vás starat, a musím držet slovo. Pojďte, milostslečna bude zatím tak dobrá a vyrazí se tady s panem krajanem. – *(Stranou.)* Já bych oba taky rád vyrazil – ale někam ze dveří. *(Vezme Švandu pod paží a odejde s ním.)*

KALAFUNA: Nějaká dobrá duše – ten sekretář, he, he!

DOROTKA: Myslíte?

KALAFUNA: To jsou nějaké starosti! A na sebe ani nevzpomene. No, jezte, pijte, panno Dorotko! Já si udělám dnes bene. Škoda že tu nejsou moji caparti – ti by se olizovali.

DOROTKA: Mně je najednou jaksi těsno, jako by se mělo něco

přihodit.

KALAFUNA: I ovšem – he, he! Ono se může něco přihodit.

DOROTKA: Copak?

KALAFUNA: Že snad chytím opičku.

DOROTKA: Ach, nežertujte! Naše neznámá průvodkyně také jako by měla nějaké tušení a domlouvala nám pořád, abychom si pospíšili.

KALAFUNA: I to jsou daremné vrtochy. – Pijte!

DOROTKA: Ne, ne – já tu nemám stání. Já musím za Švandou. Pojďte, Kalafuno, pojďte – ať se mu nic nestane.

KALAFUNA: I copak vás napadá. Tohle živobytí tady opustit?

DOROTKA: To se vám nahradí – jen pojďte!

KALAFUNA: No, kvůli vám, panno Dorotko. Ale to vám povídám, moje srdce zůstane tentokrát u toho božího nadělení – he, he! Dorotko, buďte veselá – a když mám tak navlažíno – pojďte sem, zaděláme si tu naši. *(Dá čepici na stranu, vezme housle.)*

Dorotko Trnkova,

milenko Švandova,

jen nechvátej.

Až vypiju a sním,

pak půjdem za ním,

půjdem za ním.

U dvora králova

tam budem žít,

kdyby to věděla

má žena Kordula,

tak bude klít.

Já jsem ze Strakonic

capo prim ex propris

s kapsou prázdnou.

Na zádech mám ranec

a v ruce lívanec,

sklenku plnou.

Opička mě drží

za pačesy,

v hlavě mi to skáče,

nacpu si koláče

plné šosy.

Na tom našem dvoře

všecko to krákoře,

i ten kohout.

Nemohu na tebe,

potěšení moje,

zapomenout.

A kdybych zapomněl,

tak ne lehce,

vždycky mne pro tebe,

potěšení moje,

bolí srdce.

Opona

Proměna

Skvostný šachový sál. V pozadí vyvýšený trůn pro princeznu a sedadla pro její komonstvo.

VÝSTUP 7.

Zulika sedí na trůně, zastřena závojem. Po obou stranách paní a páni, všichni stojí jako zakleti do vznešené nudy. Komorníci jen mimicky ohlašují Švandu, jenž je teď v pěkném národním kroji a kozlíka jeden fábor, i Vocilku. Od komorníků předvede Švandu před princeznu šeptavý

DVOŘAN: Jeho milost, sultán všech sultánů, posílá své milované dcerušce tohoto muzikanta, aby její vysoce urozený smutek umírnil.

ŠVANDA *(se na pokyn Vocilkův ukloní a začne hrát). Několik taktů uplyne, aniž si kdo hudby všimne. Ale pak začne dvořan po dvořanu přiznávati takt, kývat hlavou, přizvukovat a rozhoupávat se, až konečně vjede milostná polka všem do nohou a rozproudí bez ohledu na etiketu směšný mumraj. Tehdy odhodí závoj i Zulika a plna smíchu se rozběhne k Švandovi.*

ZULIKA: Krásný a milý pane hudebníku, Zulika ti děkuje, že jsi vlil do vyprahlého květu jejího srdce hedvábnou rosu rozkoše. Už bylo okoralé jako mladá zahrada na poledním slunci; ale tvými čarozvuky se osvěžilo jako slavík v lotosovém květu.

ŠVANDA *(neví, má-li se smát či klanět)*: Ano – jak říkáme – vzácná princezno – smutná.

VOCILKA *(stranou)*: I starou straku! Ta si švitoří jako zamilovaný veršovec.

ZULIKA: Ale teď mi musíš pořád hrát, rozumíš? – nebo se mi znovu zasteskne.

ŠVANDA: Jak totiž kozlíček –

VOCILKA *(potají)*: Mluvte něco chytřejšího.

ŠVANDA: Copak?

VOCILKA: Řekněte alespoň: šaramantní.

ZULIKA: Řekni si, jak tě odměním. Chceš krásný zámek nad mořem?

ŠVANDA: Ten bych těžko nesl domů.

ZULIKA: Zulika má tebe a tvou hudbu tak ráda, jako má rád beránek čerstvé lupení a rybička čerstvou vodičku. Jen si řekni, po čem touží tvoje srdce; Zulika to řekne otci a všechno budeš mít.

VOCILKA *(tajně)*: Teď si honem vymyslete něco tyranského.

ŠVANDA: Och, ach – *(k Vocilkovi)*: Když já nemůžu dostat ze sebe slovo, ona se po mně tak dívá.

ZULIKA: Či snad Zulice nevěříš?

ŠVANDA: Ano – a jak! Kdopak je ta Zulika?

ZULIKA *(směje se)*: Kdo že je? Jaký jsi veselý! Kdožpak jiný nežli ta, kterou jsi rozesmál, které se tak líbíš a která stojí před tebou, šťastna, že jsi jí spadl jako z nebes. Ale to ti povídám, odejít mi nesmíš, sice by se Zulika hněvala – ó malá Zulika se umí také hněvat – jen se podívej! – Ale to dlouho netrvá, Zulika se hned zas udobří a směje se na tebe. Tak se směj také!

ŠVANDA: Hehehe!

VOCILKA *(po něm)*: Hahaha!

ZULIKA: A tohle je divný člověk. Líbí se mi, je hodně k smíchu. Je to tvůj otrok?

VOCILKA: Před tvou krásou je otrokem celý svět.

ZULIKA: Toho neprodávej. Nechám si ho, bude u mne šaškem.

ŠVANDA: Ale já nevím, slavná princezno – zdali tak dlouho tady –

ZULIKA: Co – tak dlouho?

VOCILKA: Nešlapte si po štěstí!

ŠVANDA: Smím-li tady tak dlouho zůstat?

ZULIKA: Proč bys nesměl? Chceš zlato, drahokamy? Ty musíš!

VOCILKA: Držte se zuby nehty! Berte!

ZULIKA: Chceš papouška, kolibříky? Chceš sultánovu loď? Anebo – ano, to je rozkošný nápad. Chceš mě?

ŠVANDA: Jak to – chceš mě?

ZULIKA: Vezmi si mne za ženu!

ŠVANDA: Za že…? *(K Vocilkovi.)* Tady jsou po těch vdavkách jako včely na med.

VOCILKA: Hurá! Berte všema čtyřma. Tohle máte terno!

ZULIKA: Máš také radost? Teď nám teprve bude do smíchu. Tatíček sultán chtěl beztoho dát Zulice ženicha, ale ten se jí nelíbí, a proto také stonala. Jenže teď malá Zulika řekne, že se jí líbíš ty, a vezme si tebe.

ŠVANDA: Ale nejmilostivější princezno, já přece nemohu –

VOCILKA *(zarazí Švandu a předstoupí)*: Vyslovit tu rozkoš, která se ve mně rozlévá z tvé milosti, která se mi vaří v žilách a hrozí, že mi roztrhne srdce – to chce milostpán říci.

ZULIKA: Ale milý dudáčku, Zuliky se nemusíš bát. Zulika se dala už dávno poučit, co mají ženy umět: mají být milé a přítulné – jen se nic neboj. Jsi smutný? Zulika tě rozveselí. Zazpívá ti, zatancuje ti; nebo je snad malá Zulika ošklivá? – Počkej tady, tvoje Zulika teď poběhne k otci sultánovi a poví mu všechno o našem štěstí. *(Odběhne, za ní její společnost.)*

ŠVANDA *(stál chvíli jako socha, konečně se probere)*: Já se zblázním!

VOCILKA: To věřím. Tomu se také říká bláznivé štěstí. ¨

ŠVANDA: Co to žvastáš? Což si mohu bláznivou Zuliku vzít? A hlavně, co by tomu řekla Dorotka?

VOCILKA: Prosím vás, o té Dorotě mi teď nemluvte! To je tak, jako by mě někdo zval na bažanta a já se mu poděkoval, že ne – že dnes nemohu – že mám doma brambory.

ŠVANDA: Já – já uteču!

VOCILKA: I pro mne – Ale až po svatbě!

ŠVANDA: Moje svědomí –

VOCILKA: Houby, má-li vás ta Dorotka opravdu ráda, tak vám ještě bude přát, že dostanete princeznu!

ŠVANDA: Proč to?

VOCILKA: Když uděláte takové štěstí, řekne si, jistě na ni nezapomenete a obšťastníte také ji. To vám nebude pak záležet na nějakém tom soudku dukátů – a nějakého kavalíra dostane také – možná že se rozmyslím sám.

VÝSTUP 8.

Alenoros s otrokyněmi, které nesou na polštářích zlaté skříňky s dary.

ALENOROS: Drahý cizince, děkuji ti vroucně, že jsi vlil paprsek radosti do srdce mého růžového lístku, mé dcerušky – a zatím ti podává láska otcovská na důkaz své vděčnosti tuto maličkost – *(pokyne otrokyním, které s dary odejdou)* – vezmou ti to hned domů.

VOCILKA *(si mne radostí ruce)*.

ŠVANDA: Není toho přece jenom tuze mnoho, pane králi?

VOCILKA *(potají)*: I jen berte! Čím víc, tím líp!

ALENOROS: Mimoto mi zjevila Zulička, že tě miluje a ty že ji chceš za manželku. Já jsem jí už sice vyhledal statného ženicha, ale ona v něm nejspíš nemá zalíbení, a tak já – *(pláče)* protože

chci jenom její štěstí –

DOROTKA *(za scénou)*: Pusťte mne, já s ním musím mluvit!

ŠVANDA: Prachumučená hodino – tohle je Dorotka!

VOCILKA: Ale teď se seberte!

ALENOROS: Co to je?

VÝSTUP 9.

DOROTKA: *(přiběhne)*: Ach, tady je! Švando, je to pravda, co se roznáší po celém městě? Ty si budeš brát princeznu?

ALENOROS: Kdo je to dítě?

VOCILKA: Nešťastná osoba, královská Milosti – Veličenstvo. My ji i s tímhle člověkem živíme z útrpnosti – ale musíme je držet pod zámkem.

ALENOROS: Proč to?

VOCILKA: Mívají někdy nebezpečné nápady.

DOROTKA: Švando!

ŠVANDA *(hrozivě)*: Vocilko, mlč!

VOCILKA: Teď mlčte vy! Tahle někdy myslí, že je princezna z pohádky, a ráda by si namlouvala mého pána a tenhle hudlař myslí, že je druhý Paganini.

KALAFUNA: Já hudlař – i ty ferino!

DOROTKA: A ty to trpíš. Švando? Ty dovolíš, aby o mně tak mluvil? To mám za to, že jsem z lásky k tobě šla z domova – od čerstvého tatínkova hrobu? Teď věřím všemu. Žádné dudy, za jinou, za princeznou jsi běžel!

ŠVANDA: Což nevidíš, Dorotko, že se mi zbláznil sekretář?

DOROTKA: Jen nic nemluv, já už vidím tvou faleš! Tak, Švando, mluv! Nestůj tady jako svědomím odsouzený, otevři ústa – potěš mě!

VOCILKA *(ke králi)*: Jen se podívejte na ty oči! To je její zlá hodina, a to nám někdy uteče.

ŠVANDA: Dorotko, dej si vyložit – kdež bych já – ale tady u dvora –

DOROTKA: Pěkné umění, pěkná muzika, běhat za ženskými. Kdybych tady nebyla –

ŠVANDA: Tak ty tak? Už si mysli, co chceš, vyčítej mi, jak chceš, já už ani neceknu! Já mám taky svou hlavu; když nechceš rozumět tomu, jak to chodí ve velkém světě, čekej na mne doma!

ALENOROS *(volá)*: Odveďte ty lidi a zavolejte k nim našeho lékaře!

DOROTKA: Švando! *(Švanda se furiantsky obrátí zády.)*

VOCILKA: *(drzí Švandu, potajmu)*: Tak je to dobře, ani se nehýbejte.

DOROTKA: Jdeme – a domů! Na tuhle hodinu si vzpomeň, Švando! *(Odvádějí ji, jiní se chopí Kalafuny.)*

KALAFUNA *(křičí)*: Ani na mne nesahejte, vy Turci, já jsem primárius – kápo strakonické bandy. A domů! Ano, Švando, my jdeme domů!

ALENOROS: O ty nešťastníky se neboj, můj lékař je ošetří a pak ať si jdou svou cestou. A já teď půjdu a řeknu své Zulice, že to, nač se oba těšíte, vaše oddavky, budou co nejdříve. *(Odejde s průvodem.)*

ŠVANDA *(stál tu jako strnulý)*: Umučená hodino, co jsem to udělal? Srdce mi pukne a vyletí skrz žebra, že ho do smrti nenajdu! *(Chce ven.)*

VOCILKA *(chytne ho)*: Pomalu s tou flintou! Kam to míříte? Chcete

svému štěstí vystřelit oči?

ŠVANDA *(ožene se po něm)*: Jdi ode mne, ty pokušiteli! Já musím za Dorotkou.

VOCILKA: Až někdy jindy! Teď dovolte, abych vám nalil trochu rozumu, kde ho nemáte sám. Za scénou řinkot zbraní.

ŠVANDA: Co je to zas?

VOCILKA: Snad tu mají někde brousek pro kuchyni – ale jen aby nám přitom nechtěli zavařit.

ŠVANDA: To by mi ještě scházelo.

VOCILKA: Inu, kdo se pustí do romantického života umělců, ten si musí na smrt zvyknout.

VÝSTUP 10.

Alamír se svým námořním lidem ve zbrani. Předešlí.

ALAMÍR: Kde je ten strůjce omamných písní, který se opovážil naplnit plamenem sladké touhy květinu mé lásky, zřítelnici mé duše, že se nyní po něm obrací a prahne?

VOCILKA *(s poklonami)*: Co vlastně ráčíte poroučet? Koho to hledáte?

ALAMÍR: To ty jsi ten černokněžník, který mi svou proklatou hrou odloudil princeznu Zuliku, že by teď i její slabý otec zrušil dané slovo – nebýt mého meče? Jsi ty ten český dudák?

VOCILKA *(skočí za Švandou)*: S dovolením, já jsem jen chudák. Ale tohle je ten čarodějník s dudama. Vemte si ho! Seberte si ho! – Mně po něm nic není.

ALAMÍR *(ukáže na Švandu)*: Toho se chopte! Však já mu vykážu rezidenci, že mu zajde chuť svádět sladkým toužením

panenské růže naší země. Odveďte ho!

ŠVANDA: Počkejte, pane princi, nejsem váš, abyste mě –

ALAMÍR: Vojáci!

ŠVANDA: Cože, pane princi! Já pán – vy pán! Já vás chytím – tak ne tolik najednou – potluču vás všechny! Vocilko! Cekretáři, pomoz! *(Ozbrojenci jej přemohou a mezi křikem odvedou.)*

VOCILKA *(stojí vpředu s rukama nazad přeloženýma)*: To by se mi chtělo!

ALAMIR: A ty, který jsi bezpochyby jeho pomocník a otrok – běž a navrať se k lidem vašich krajin a pověz tam, co se tu stane každému, kdo se opováží k nám přijít a pytlačit! Běž!

VOCILKA: Servitore – já to vyřídím! *(Utíká za smíchu prince.)*

Proměna – vězení

VÝSTUP 11.

Alamírovi oděnci vhodí Švandu do vězení. Švanda sám.

ŠVANDA: To se to se mnou zatočilo – teď jsem dodudal! Teď jsem ze vší slávy v louži – i s tisíci! Ty jsi měl pravdu, Kalafuno, když jsi mi říkal, abych zůstal doma. Ale já měl zabedněnou palici a nevěděl jsem, jaká skluzavka je ten velký svět. Doma jsem měl aspoň jednoho kamaráda – a tady jsem padl do rukou obyčejným i vznešeným darebákům. Doma jsem měl Dorotku – ach, na tu nesmím ani vzpomenout, nebo bych se hned oběsil a ještě k tomu abych se vypohlavkoval oběma rukama. Dorotka má ke mně lásku jako trám – a já – já! Ale to vše zavinil ne můj kozlík, ale ten darebák, ten Vocilka! Dostanu-li toho chlapa ještě jednou mezi pěstě – ale to je

daremná myšlenka! Tady mi snad chystají lněný obojek. A také jsem ho zasloužil. Já měl říci: Princezno, takhle a takhle, to nejde! Ale to mě posedlo furiantství a já jen jak bych udělal Dorotce naschvály. Hlavu bych si strhl! Věru, já jsem ten nejmizernější chudák; snad je to tím, že stojím ve světě tak sám a sám, odmalička jako kůl v plotě. – Rodiče jsem nikdy nepoznal – ach, na ty nechci vzpomínat! – Moje matka! Zrovna jako by to byla nějaká vlčice!

VÝSTUP 12.

Zjeví se Rosava.

ROSAVA: Mlč, nerouhej se, neposkvrňuj jméno své matky!

ŠVANDA: Kdo je ta postava? Kdo jste? Co mi chcete?

ROSAVA: Přicházím ve jménu tvé matky.

ŠVANDA: Znáte ji?

ROSAVA: Jako své srdce.

ŠVANDA: Tedy jí vyřiďte, že ji pozdravuju – že si mohla na mne vzpomenout dřív – že jsem už vystál pro ni dost, že ani nevím, čí jsem – že mě našel slouha!

ROSAVA: Ustaň! Kdyby tě slyšela, srdce by jí žalostí puklo.

ŠVANDA: Žalostí? Tak proč mi nedala o sobě vědět ani slovíčko?

ROSAVA: Nesměla. Ačkoli ji to k tobě táhlo dnem i nocí, přece musila svoji lásku potlačit a podrobit se tajemné vyšší moci.

ŠVANDA: To je mi čistá láska! Směl jsem se já přiblížit k Dorotce? – A přece jsem byl pořád u ní. Ach, kdybych měl teď alespoň Dorotku!

ROSAVA: A tvá matka tě tolik miluje!

ŠVANDA: Co je mi to platno, když o tom nevím! Být moje matka jako jiná, alespoň by se byla někdy zeptala, zdali to nebolí, když jsem viděl, jak si jiné děti hrály s matkou, a já musel zalízt do křoví a tam plakat a vyplakat ze sebe, že nemám tu, která na světě nejlíp pohladí a pomiluje. I mlčte mi o lásce mé matky! Kdyby byla jako jiná, musila by vědět, co já sám viděl u jiných – že je matka nejšťastnější, když může své dítě přivinout k srdci.

ROSAVA:

Při svitu nebes, pryč s mým poutem!

Chci, synáčku, tě obejmout jen,

navzdory slibu, lásko má!

Ať vzbudím běsné hněvy skryté,

alespoň jednou zlíbám dítě:

pojď, drahý, já jsem matka tvá!

(Temné zahřímání.)

ŠVANDA: Cože to pravíte?

ROSAVA: Ty jsi mé dítě!

ŠVANDA: Ó, můj bože! A já jsem hrůzou jako zkamenělý.

ROSAVA:

Pojď, ó pojď a nenech matku žebrat;

brzo vyprší má chvíle. Nech mne, smutnou,

jedinkrát se těšit z nejsladšího

zvuku úst tvých, volajících: matko!

ŠVANDA: Maminko! *(Obejmutí.)*

ROSAVA:

Ty mé draze zaplacené dítě,

teď tě držím, sladkou kořist,

po které jsem léta prahla,

vzdychala – a nyní do loukotí

osudného kola sáhla.

(Temné hřímání.)

Slyšíš, dítě? Krutý hlas mne volá

od tebe snad navěky.

Sejdeme-li se však ještě jednou,

běda, odvrátíš se, nepoznáš mě,

hrůzou zapudím tě bezděky.

(Hřímání stále roste.)

ŠVANDA: Nikdy, maminko! – Ach, co se děje?

ROSAVA:

Pryč, jen pryč, mé dítě, jen se zachraň,

než se země pod nohama zboří!

Píseň tvá tě chrání, hrej – ó hrej!

ŠVANDA *(hraje, cesta se mu otevře, on odchází. Hřmění dále roste.)*

VÝSTUP 13.

Lesana se zjeví v doprovodu divých žen. Rosava.

ROSAVA *(klekne před Lesanou)*:

Orteluj mě, paní – jenom jednu

milost, poslední, mi prokaž:

vyveď mého syna s věrnou

jeho dívkou z nebezpečí!

Pak mi pokutu dej sebevětší.

LESANA:

O syna již nepečuj, ten sebe

osvobodí sám – i věrná dívka

bude propuštěna z vazby.

Ty však poznáš, kam že vede cesta,

když se naše síla míchá do drah

lidských osudů,

nám i lidem je to na škodu.

Ty jsi promarnila věčnou mladost,

teď tě odsuzuji ve sbor divých žen.

(Divé ženy plesají hlasitým smíchem.)

Odnímám ti všechnu moc tvých kouzel,

kde jsi dříve vládla, služkou budeš jen.

ROSAVA:

Děj se podle vůle tvé, má paní,

synu neškodí, co matku raní.

MIHULICE:

Synáček tvůj, je-li pravda,

to je krásy květ?

Hi, hi! až jen zrejdí svět,

ten nám musí v lese, jak se vrátí,

o nejbližším novoluní hráti.

Zkusíme tu sílu jeho!

ROSAVA: Nedopouštěj, paní!

LESANA: Na tobě jest, ty jej ochraň zlého. *(Zmizí s průvodem.)*

ROSAVA *(sama)*:

Užijte všech násilí!

Když je se mnou láska v spolku,

marné vaše úsilí;

berte všechny živly ku pomoci,

láska odolá i čaromoci!

Opona

DĚJSTVÍ TŘETÍ

VÝSTUP 1.

Vesnická hospoda, několik stolů a židlí.

Franěk a Váša sedí u stolu a mají džbánky před sebou. Nalejváček. Vocilka, mnohem zpustlejší nežli v druhém jednání, vejde s truhličkou na zádech.

VOCILKA: Bon jour vespolek! Salvete, carissimi! Mám to potěšení s panem hospodským?

NALEJVÁČEK: K službám.

VOCILKA: Je tady jisto? Stojíte mi za to, že se tady člověku nic neztratí?

NALEJVÁČEK *(si ho prohlíží)*: Vám se toho asi málo ztratí, že máte strachy. Vypadáte podle toho.

VOCILKA: Oh, toho si nevšímejte. Vy také vypadáte jako hospodský, který neumí pětku místo dvojky napsat, a možná, že se oba mýlíme.

NALEJVÁČEK: Člověče, jste blázen?

VOCILKA: Ještě ne, ale *(odepíná truhličku a staví ji na stůl)* neručím za nic, kdyby se něco přihodilo tuhle mým skvostným věcem. Po této přátelské ekšplikaci bych prosil o džbáneček od čepu.

NALEJVÁČEK: To se může stát.

VOCILKA: A máte-li tam nějaký zbytek telecí kejty – nebo krejcarový syreček – a půl bochníku chleba – sem s tím!

NALEJVÁČEK: Podíváme se. *(Odejde.)*

VOCILKA: Kdybys ty věděl, že je v mé kapse zatmění slunce, však by ses nedíval. Nu, vederrremo! Chytrá hlava se neztratí, dokud je na světě hloupost.

VÝSTUP 2.

Švanda. Potom Nalejváček. Předešlí. Švanda je podnapilý.

ŠVANDA: He, hospodo!

CHASA: I hlehle – Švanda! To bude švanda!

VOCILKA *(trhne sebou)*: Kýž tě klíště!

NALEJVÁČEK *(přináší talíř a džbánek)*: Hned jsem tady, jen to fikne. *(Dá to Vocilkovi a běží zas ven.)*

ŠVANDA: Dobrého zdraví, hoši, dobrého zdraví. I kýho ďábla! Jakpak ty sem přicházíš, ďábelská podšívko?

VOCILKA: Svou vlastní ekvipáží. Služebníček – těší mě –

ŠVANDA *(obejde hrozivě Vocilku, dlouho si jej měří)*: Hoši, vyvalchujte mi tenhle měch, já vám budu za to celou noc hrát zadarmo!

CHASA: I proč ne – to se může stát. *(Vstávají na Vocilku.)*

VOCILKA: Lidé, mějte rozum! *(Couvá za stůl a chopí se své truhlice.)* Zpátky, já tu mám nabité kanony a nerozumím žertu!

ŠVANDA: Anebo – nechte toho! On to naposledy přece nejlíp se mnou myslel – ačkoli se to neokázalo.

VOCILKA: To je moudré slovo. Arciže jsem to nejlíp myslil. Copak je princovství nějaká maličkost? Že to sklaplo, za to nemohu.

NALEJVÁČEK *(přinese džbánek)*.

ŠVANDA *(sedne ke stolu)*: Šsst! – Slyšeli jste? Princovství! Vy mi to nechcete nikdy věřit, když povídám, jaký jsem měl kříž s

princeznami. Tenhle člověk je svědek.

VOCILKA: Ano, já byl při tom. – Pane hospodský, ještě džbáneček! *(Sedne si k Švandovi.)*

ŠVANDA *(se směje)*: Ale řekni mi, šibeničníku, jak jsi tenkráte vyváznul?

VOCILKA: Oh, tuze dobře. Ti lidé byli ke mně samé komplimenty, chtěli mě pořád ještě zdržovat – ale já, že když vám udělali takový škandál – a ztratil jsem se jako stín.

ŠVANDA: A potom?

VOCILKA: Potom jsem šel zpytovat cizí krajiny – až jsem konečně sehnal celou společnost veselých lidí.

ŠVANDA: Samých cekretářů – ne?

VOCILKA: Oh, prosím. Mezi těmi byli také princezny a princové. Však uvidíte, mám jich několik ještě támhle v truhlici.

ŠVANDA: V truhlici?

VOCILKA: Já měl již v kolíbce hroznou lásku k svobodnému umění, a proto jsem si pořídil konečně celou bandu kunštýřů.

ŠVANDA: Kunštýřů?

VOCILKA: Komedii s pimprlaty.

ŠVANDA: Ha, ha, ha!

VOCILKA: To byste ani neřekl, jaká je to spekulace, když se vydaří; to je ta nejlepší divadelní direkce, protože se nestará o gáže – a hercové nikdy nepokoušejí, nedělají pikle a úklady. Na počátku se mi také dařilo; ale poněvadž nýnčko při tom kunštu jeden druhému na kobylce sedí: tedy se mi živnost také ztenčila, a stala se mi konečně malá mrzutost – na poslední hospodě jsem musil nechat celou společnost i s

mašinami v prezónu – sotvaže jsem uplách s malou truhličkou, kde mám ještě princeznu Alcestu, doktora Fausta, Don Šajna a několik čertů. – Ale což to mluvím pořád o sobě. Povězte mi raději vy, jak jste sem přišel, co zde děláte, jak se máte a jak to zde vydržíte?

ŠVANDA: Já? A copak mi zde schází? Neslyšel jsi ještě o strakonickém dudákovi?

VOCILKA: Slyšel; ale nemohlo mně napadnout, že to je můj slavný koncertista.

ŠVANDA: K čertu s koncertistou! Já jsem v tom světě ztratil dost a dost – že mně někdy už ani pít nechutná.

VOCILKA: Ó, jen jsme měli zůstat déle pohromadě – to byste viděl.

ŠVANDA: Možná, že bys mi byl notně vytřel zrak. – V cizině jsem nebyl doma. Já nechal tedy svět být světem a vandroval jsem domů. Kdo mě potřebuje, však mě najde, mým dudám nevyrovná se žádná muzika.

VOCILKA: A tady chcete zůstat?

ŠVANDA: Až do smrti.

VOCILKA: To je škoda.

ŠVANDA: Proč?

VOCILKA: Já bych měl špekulaci.

ŠVANDA: Ty? Už zas?

VOCILKA: Abyste šel se mnou do kumpanie. Vy byste mohl peníze shánět a já rozhánět. Ale vy jste bezpochyby ženat?

ŠVANDA *(vyskočí)*: Chceš abych ti dal jednu od ruky? Nevíš, darebo, že mi na tvé lhaní zavřeli Dorotku?

VOCILKA: No, snad jí nedrží až do dneška v klepetech?

ŠVANDA *(smutně)*: Prý ji pustili, ale to ví bůh, kde bloudí a cestu nalézti nemůže.

VOCILKA: Snad abyste ji dal do novin nebo vybubnovat?

ŠVANDA: A když si na to vzpomenu – tu cítím, že můj život za nic nestojí, a že je nejlíp, když ho probiju; někdy bych si oči z hlavy vytrhal. He, hospodský, nalejte! *(Sedne zase.)*

NALEJVÁČEK *(odejde se džbánem.)*

VOCILKA: Tak vy jste odešel z té indiánské země docela sám?

ŠVANDA *(dá se do smíchu)*: I ba – skoro nevím, jak jsem vyvázl. Mně se zdá, že mi tam chtěli skrze tu plačtivou princeznu vystrojit šibeniční houpačku; ale v noci mě navštívil někdo tak krásný a dobrý, že to takový ničema jako ty nesmí ani slyšet – a já si pak hrál svou zamilovanou, a vězení se samo otevřelo a vojáci z dešperace, místo co by mě lapli, začali poslouchat, smát se a tancovat, a já jakoby nic skrze ně dál a dál, a nežli jsem si pomyslil, byl jsem za městem. *(Vzdech.)* Ale bez Dorotky!

VOCILKA *(vyvaluje oči)*: Cože? A to všechno jenom skrze dudy? Ne, to by jaktěživ člověk neuvěřil, co takový měch a ta nepatrná píšťala umí.

ŠVANDA: I co píšťala! To můžeš do jiné dejmat, až ti oči potečou – to, co já z téhle, z ní nevydejmáš. Aha! To ty koukáš, viď? Oh, já také dlouho nevěděl, co to je; ale když mě drželi v pasti, přišel jsem tomu na kloub. Když já chci, musí podle mne tancovat každý!

VOCILKA: Kýho ďábla! *(Vstane, stranou.)* Aby to byly nějaké divotvorné dudy? – Za našich časů – pardieu! Na mne přicházejí taškářské myšlenky.

ŠVANDA: No, copak tam obcházíš, jako když tě někdo kousl? Pojď pít! Či nemáš chuť?

VOCILKA: Oh, a jakou! – kdybys věděl nač.

ŠVANDA: Pij, je ti přáno – a chceš-li, zůstaň u mne; beztoho nemám nikoho, aby to se mnou upřímně myslel, a já jsem přece rád veselý.

VOCILKA: Na mne se můžete spolehnout.

ŠVANDA: Já vím!

VOCILKA: Hrady můžete na mně stavět.

ŠVANDA: Dorotka se mi nevrátila – a já pospíchal domů jen kvůli ní.

NALEJVÁČEK *(přinesl zatím džbánek a postavil se k oknu)*: Ale to jsem blázen! Mám cink nebo nevidím?

ŠVANDA: Copak?

NALEJVÁČEK: Tuhle mi bylo právě, jako bych ho byl na kopečku viděl.

ŠVANDA: Kohopak?

VOCILKA: Šenkýřské svědomí s konývkou?

NALEJVÁČEK: Kalafunu s tou holkou.

ŠVANDA: Cože povídáte? Kalafunu? – Vocilko, drž mě, ať neupadnu! A viděl jste dobře?

NALEJVÁČEK: Alespoň se mi to zdálo.

ŠVANDA: Ach, kýž se vám to vyjeví!

VOCILKA: To by bylo ambo – a mně k tomu – terno.

ŠVANDA: Vocilko, dej mi hubičku! Je-li tady taky Dorotka – já nevím, co ti udělám – ach, já se držím sotva na nohou!

VOCILKA: Já se půjdu zeptat.

ŠVANDA: Ne, ne, já si musím tu radost udělat sám. Ty se zatím

raduj také – skákej, tancuj, cekretáři. Hospodský, nalejvejte – já dnes všecko platím! Ať se to opije – mně tancuje hlava už také vrtáka. *(Odběhne.)*

VOCILKA: A tohle by teď scházelo, aby se mi zase pletla ta Dorotka do řemesla. Já si dělal už královské plány. Ty dudy musím mít! – jen kdybych mohl dudáka dostat někam stranou – nikdo mě tu nezná – dal bych mu ťafku… a pan Vocilka by najednou byl pánem nad všechny pány. Že je to taškářství? Eh co, jen když se vyplatí. *(Odejde.)*

Proměna – Chudobná světnice

VÝSTUP 3.

Kordula mezi dětmi, všichni pletou nůše. Kalafuna s vakem na zádech. Dorotka s ranečkem.

KALAFUNA *(otevře dveře a zastaví se mezi nimi)*: Dobrého zdraví vespolek!

DĚTI: Tatínek! Tatínek! *(Běží k němu a věší se na něj.)*

KORDULA: I ty zlopověstný! – *(Najednou se od něho odvrátí a zabývá se nůší.)* A ne, a ne! A kdybych se měla zalknout!

KALAFUNA: Pozdrav vás ruka Páně, děti – pozdrav pánbůh, ty moje kachničko. Co děláš? Frantíku? Poslouchali jste?

FRANTÍK: Poslouchali.

KALAFUNA: Tak. Medu jsem líznul – teď půjdeme kousat puškvorec. *(Blíží se k ženě.)* No, pozdrav tě otec nebeský – paní Kordulo!

KORDULA *(na něj nedbá.)*

KALAFUNA: Stará – já udělal hloupý kousek, ale vždyť bude zas

všechno dobře – já ti to nynčko nahradím.

KORDULA *(praští proutím a rozběhne se na Dorotku)*: Nu, pěkně se vítáme, panenko! Už jsme se proběhli – co? Už nás bolí nohy? Přišli jste si odpočinout? Zde není místa, panenko – zde bydlí chudá, opuštěná, ale poctivá žena. Zde není ani kde sednout – hledejme si jinde hnízdečko. *(Obrátí se zpět.)*

KALAFUNA *(mluvil zatím s dětmi)*: No, jakpak, Dorotko? Sedněte si, sedněte. He, Františku, podej židličku – a odložte, jako doma. Až přijde moje stará, ona vám hned něco ustrojí.

KORDULA *(se rozkřikne)*: I ty nestydatý! *(Rozběhne se na něj, ale opět se vrátí a sem tam šuká.)*

KALAFUNA: Nu, jakpak to bude se mnou, děti? Nepomůžete mi sundat ranec?

DĚTI *(se na něj shrnou)*.

KALAFUNA: Počkejte – jen pozor!

KORDULA: Františku, sem pojď, slyšíš?

FRANTÍK: Hned, maminko, hned.

KORDULA: Honzíku, mám pro tebe jít?

HONZÍK: Já už jdu.

KALAFUNA: Pozor, je tam také něco pro vás – tak. A teď mi sem dejte mou starou židli, jestli jste ji neprodali zatím židovi – he, he!

DĚTI: *(Přišoupnou doprostřed světnice starou lenošku.)*

KALAFUNA *(pohodlně se posadí)*: Tak – po tom se mi už dávno stýskalo. Všude dobře, doma nejlíp; to si pamatujte, milé děti. A poněvadž jste maminku poslouchali – je-li to pravda?

DĚTI: Je to pravda. *(Ohlížejí se po matce.)*

KALAFUNA: To abych vás hned něčím potěšil.

FRANTÍK: Dáš mi perníkového panáka?

KALAFUNA: Dám, holečku – třebas dva.

KAČENKA: Mně taky?

KALAFUNA: I to víš. A nynčko poslechněte. Vidíte, já jsem od vás odešel a nic jsem neřekl – vy byste byli plakali, a to by mě bolelo – a maminka by byla také plakala –

HONZÍK: Ona plakala beztoho.

KORDULA: *(Hněvivě se utrhla.)*

KALAFUNA: Anebo by hubovala –

HONZÍK: Ona hubovala beztoho.

KALAFUNA: To ze samého strachu, že se mi ve světě něco stane; nebo, vidíte – ona mě má tuze ráda –

DĚTI: *(Ohlížejí se.)*

KALAFUNA: A já ji mám taky rád – proto jsem šel do světa, abych něco vydělal a něco jí přinesl.

KORDULA: *(Poslouchá.)*

KALAFUNA: Ona se mezitím nejspíš také všelijak protloukala.

HONZÍK: Oh – a jak! Dělala poslíčku; a někdy byla moc smutná.

KALAFUNA: Podívejme se. No, však já jí to vynahradím. Až tedy přijde domů –

KAČENKA: Ale vždyť je maminka do …

KALAFUNA *(zacpe jí ústa)*: Až tedy přijde domů, poběhnete jí naproti a budete křičet: tatínek je tady – a myslil na tebe – a dělal muziku – a tuhle ti přinesl – *(vyndá plný sáček a cinká jím)* pytlíček tolárků, a něco zašil ještě do kabátu – na, tumáš,

maminko. Buď veselá a měj ho ráda.

KORDULA: Přestaň, přestaň, muži! To mi utrhne srdce! *(Běží k němu a padne mu okolo krku.)*

KALAFUNA: I podívejme se – he, he! Maminka je už doma.

DĚTI *(skáčou kolem)*: Hejchuchu!

KORDULA: Nehněvej se, Kalafuno, že prve tak – ale já bych neměla na tebe promluvit půl léta –

KALAFUNA: Arci, arci – he, he! Pokuta musí být.

KORDULA: Ale – kdepak máš ty peníze?

KALAFUNA: Tu jsou, stará – uvař si je, upeč si je, dělej s nimi, co se ti líbí – a budeš-li přitom ještě potřebovat dvě pilné ruce – tuhle jsem ti přivedl pomocnici – nemá toho štěstí nazbyt.

KORDULA: I jak myslíš, milý muži. Má-li se Dorotka mezi cizími potloukat, ať zůstane u nás; když pomáhal pán bůh tak dlouho, pomůže teď také. Nehněvejte se, Dorotko. To víte, když má člověk něco na srdci –

KALAFUNA: I nech toho, stará! – a poslechni, copak to povídají lidé o Švandovi?

KORDULA: I, s tím člověkem je to boží dopuštění. Co by ten už mohl mít, co je nazpátek – darmo povídat! Ale on to zas všecko protluče. Co večer vydělá, do rána prohejří.

KALAFUNA: Ten Švanda, ten Švanda! – to je prach nepěkný člověk!

VÝSTUP 4.

Otevřou se dveře a v nich stojí Švanda; předešlí. Pauza.

KALAFUNA: Ale to jsou hosti! Švando, kdybych dnes neměl

takovou radost, tak bych ti, na mou věru –

ŠVANDA: Ah, tu jsi opravdu, Kalafuno. Ne, nehněvej se. – Ale kde jsi nechal Dorotku?

KALAFUNA: *(Hodí hlavou.)*

ŠVANDA *(běží k ní)*: Dorotko!

DOROTKA: *(Jež byla celou minulou scénu tiše seděla, vstane a chce odejít.)*

ŠVANDA *(jí zastoupí cestu)*: Dorotko!

KALAFUNA *(stranou k ženě)*: Stará, nechme je mezi čtyřma očima. Chlapík nám vyvedl sice zpropadený kousek a zasloužil by – ale my z toho také šťastně vyklouzli a já se nerad hněvám, to víš – a dnes bych se rozdělil s celým světem o srdce – he, he! A téhle holce nebude také na škodu, když se jí zlost a žalost trochu slehne. Pojďte, děti, půjdeme do komory. Uvidíte, co jsem vám přinesl. *(Vezme mezitím ranec a odejde se svými.)*

ŠVANDA: Dorotko – podívej se na mne, slyšíš?

DOROTKA *(oči k němu nepozvedne)*: Co chceš ode mne? Mezi námi je konec všemu nadosmrti.

ŠVANDA: Já chybil hanebně – přiznávám se – já byl dareba; ale to bylo návodem –

DOROTKA: Mlč; ty by ses byl chladně díval na to, kdybych byla tu chvíli zemřela.

ŠVANDA: Ne, to nevěř; já tě měl ustavičně rád; – ale to do mne vjelo to nešťastné furiantství – ach, jen mi odpusť a všecko bude dobře.

DOROTKA: Dobře – nedobře – já s nevěrníky a hejřilci spolky nemám. Vyhledej si tovaryše sobě rovného; já o tobě nechci ani slyšet.

ŠVANDA: Dorotko, nevyčítej mi nynější život; ten byl samá žalost jen proto, žes tady nebyla ty.

DOROTKA *(se k němu obrátí)*: Ano, tak vypadají lidé, co mají žalost! Ti se toulají celý den po hospodách, tropí divé kousky, vypravovali nám o tom hned cestou.

ŠVANDA: Já toho nechám, Dorotko! – Ó, teď bude všecko jinak – teď mám zase tebe!

DOROTKA: Jdi svou cestou a na mne nemysli; já pro tebe nejsem na světě. Jdi, já se za tebe ještě pomodlím – a uslyším-li o tobě někdy něco dobrého, zavru ráda oči.

ŠVANDA: Dorotko, ty bys mě nemohla takhle odbývat, kdybys mě byla kdy milovala.

DOROTKA: Kdybych tě byla milovala? – Ó jdi, jdi! Ty jsi zlý člověk!

ŠVANDA: Tak? Ty se tedy nesmíříš? Chceš se hněvat do smrti?

DOROTKA *(tiše před sebe, náhle změkne)*: Já se nehněvám – jenom nechci s tebou být.

ŠVANDA: Pro jedinou chybu?

DOROTKA: Pro jedinou – ale takovou, že může věrnou dívku připravit o rozum! Jdi, já ti nevěřím. Jak jsi mě nechal darmo volat, tak se budeš u mne darmo domlouvat.

ŠVANDA: Ale což kdybych ti dokázal, že mi zas můžeš věřit? Dorotko, usměješ se potom na mne?

DOROTKA: Jdi jen svou cestou!

ŠVANDA: To je teda celé moje utěšení? Na všechny moje prosby a sliby všechna odpověď? Ó, vždyť je dobře! Jen se tedy hněvej – hraj si na pyšnou princeznu, až se tím hněvem třeba zalkneš; však z toho nebudeš mít zlaté ovoce!

DOROTKA: Já nedychtila nikdy po zlatě.

ŠVANDA: A jen abys věděla! Teprve teď já budu hejřit, teprve teď budu vyvádět, jen abych ležel brzo na prkně – a až mě ponesou na hřbitov, přijď se na mne ještě podívat a rozvesel se, zasměj se – *(již skoro s pláčem)* potom budeš mít vyhráno! *(Odběhne.)*

DOROTKA *(jako by chtěla za ním)*: Švan – *(zastaví se)*. Děj se vůle Páně – já jinak nemohu; jestli se nepolepší sám od sebe – nikdo jiný ho nespasí.

Mezitím se pomalu stmívá. Za scénou je slyšet divokou hudbu Švandových dud.

VÝSTUP 5.

Rosava. Dorotka.

ROSAVA *(venku)*: Dcero Trnkova!

DOROTKA: Kdo jest? Kdo volá?

Okno se otevře, a u něho stojí v lesku večerních červánků Rosava v černém rouchu.

ROSAVA: Neznáš mě již?

DOROTKA: Svaté síly, jestli mě nemámí soumrak a podivný šat – tedy jsi –

ROSAVA: Ta, která tě vedla světem za tvým milým.

DOROTKA: Pojď dál!

ROSAVA: Nesmím; ohniště je umeteno.

DOROTKA: Nebesa!

ROSAVA: Nestrachuj se.

DOROTKA: Ty jsi? –

ROSAVA: Divá žena – ano, z mateřské lásky k tvému milenci.

DOROTKA: Ty – jeho matka?

ROSAVA: Ó, neopouštěj ho a vyveď ho z nebezpečenství. Vidím, že ho dosud miluješ.

DOROTKA: Co mu hrozí?

ROSAVA:

To nesmím vyjevit;

dnešní noc jej buďto zabije –

nebo pro nový svět ožije.

Teď zapomeň na svůj žal,

na váš nerozumný svár,

ach – já nesmím napomínat:

jeho duši máš teď spasit, hlídat! –

DOROTKA: Ale jak? A kde ho naleznu?

ROSAVA: O půlnoci na popravišti! *(Zmizí.)*

DOROTKA: Jeho matka! – A běda mně! Co jsem to slyšela? Co to znamená? *(Hudba Švandových dud zní nejplněji.)* Ó, Švando, Švando! Ne, mne neslyší. – Co mám počít? Panenko Maria, osvěť mne jiskrou své moudrosti! Mám jej hledat a varovat? – A když ho nenajdu? – Když neuposlechne? – Nebo – což

abych běžela k strýčkovi Tomášovi? Ten je zkušený, starý, bohabojný, a s nebožtíkem tatínkem mluvíval o věcech, které se prý dějí času nočního, že mi někdy srdce trnulo. Ach, ty hvězdo večerní, ty věrná přítelkyně lásky, pomoz!

(Odběhne.)

Proměna – Krátký les – Měsíc svítí

VÝSTUP 6.

Švanda. Vocilka. Potom Tomáš.

VOCILKA *(přihýbá si z rosolkové lahvičky)*: Jen vesele, Švando, milý kamaráde! Co se ti může stát? I kdyby šlo o krk – vem to nešť! – holka za to stojí – holka je jako mišpule. *(Mlaskne si.)*

ŠVANDA: A víš to jistotně, že dnes o půlnoci to laskavcové koření kvete?

VOCILKA: Jistojistě – a když se jím holky jenom dotkneš, musí se za tebou fantit – musí tě mít ráda. To je podle receptu mé nebožky báby. *(Pije.)*

ŠVANDA: Ne, že bych o ni stál – ale budu se mstít!

VOCILKA: Ano, msti se; dej jí co proto!

ŠVANDA: Zfantit se musí, zbláznit, potrhat – já si jí ani nevšimnu! Já ji naučím!

VOCILKA: Dobře máš. Zavdej si! Ale pojďme, ať přijdeme na místo, kde koření roste. *(Stranou.)* Tady mu nechci tu ťafku ještě dát a s dudami pak upláchnout, jsme ještě blízko veřejné cesty – někdo by se mohl k tomu hodit – tu máš, tu již někdo leze! – Kdo to?

TOMÁŠ *(vystoupí)*: Ve jménu Páně – starý Tomáš ze Strakonic. Ale kdo jste vy?

ŠVANDA: Dobrého zdraví, pantatínku. Já jsem Švanda.

TOMÁŠ: Ty? A co zde děláš tyhle časy? Zde jsou pustá lada, zde není hospoda.

ŠVANDA: Mám tu řízení.

TOMÁŠ: Tak pozdě na noc?

ŠVANDA: Nu, vždyť jsi tady také.

TOMÁŠ: Mne tudy vede cesta k domovu; ale tvá tudy neběží.

ŠVANDA: To nevíš; hleď si jenom sebe.

TOMÁŠ: Švando, dnes je svatojanská noc, dnes není radno toulat se v temnotách – otvírají se dílny tajemných mocností –

VOCILKA: A vyvádějí kousky, že dostávají děti psotník a staré báby trhání.

TOMÁŠ: Kdo je ten člověk, že se může tak rouhat? Varuj se ho, Švando! Já tě napomínám vším právem – já tě učil brát píšťalu do ruky, ačkoli jsem se nenadál, že si vycvičím takového žáka.

ŠVANDA: Jakého?

TOMÁŠ: Však ty mi rozumíš.

VOCILKA: Cožpak jsme si vyšli na postní kázání? Pojď, kamarádíčku, škoda každé chvíle.

TOMÁŠ: Stůj – památkou tvých pobožných pěstounů tě volám –

ŠVANDA: I nech spát, co spí!

VOCILKA: My si hledíme života! (Vleče Švandu, zmizí s ním v lese.)

TOMÁŠ: Synu, poslyš! *(Spěchá za nimi.)*

VÝSTUP 7.

Dorotka, potom Tomáš.

DOROTKA: Nezněly tu lidské hlasy? Ani nevím, kam jsem zašla. Hlava mi jde kolem, před očima hustá mlha – a nikde nikdo. – Švando!

TOMÁŠ *(se vrací)*: Nadarmo, hlas můj zaniká větrem. – Švando!

DOROTKA *(běží k němu)*: Ve jménu Páně, kdo to volá? – Jste to vy, strýčku Tomáši?

TOMÁŠ: A ty? – Není to hlas dcery Trnkovy?

DOROTKA: Je, je!

TOMÁŠ: Jsi tedy již doma?

DOROTKA: Ode dneška.

TOMÁŠ: Ale co děláš tady?

DOROTKA: Podvečer byla u mne žena a volala mě na pomoc – o půlnoci na popraviště.

TOMÁŠ: Co to povídáš, nešťastná? Právě dnes? Jaká to byla žena? Znáš ji?

DOROTKA: Znám i neznám. Když mi Švanda odešel do světa, zjevila se mi jako dobrý duch a vedla mě za ním – ale dnes jsem v ní poznala divou ženu.

TOMÁŠ: Nebesa, teď všemu rozumím. Teď vím, co v jeho dudách vězí – ano, teď vím, kdo jej podstrčil nebožtíkovi pastýřovi. On je dítě lesní panny – a divé ženy vylákají dnes nočního tuláka na umrlčí tancovačku.

DOROTKA: A co mám pro něj učinit? Raďte! Pomozte!

TOMÁŠ: Divé ženy mu neuškodí; ale dostanou-li ho půlnoční duchové do kola, a on z něho nevyvázne do kuropění, zahyne na těle i na duši.

DOROTKA: Ne, ne, to na mne neuvaluj, Pane na výsostech –

TOMÁŠ: A jen čistá panna může ho zachránit. Máš-li tolik zmužilosti, aby ses přiblížila ke kolu, zachráníš jej.

DOROTKA: Já se nebojím ničeho – jenom aby nezahynul, nežli se polepší; já se odvážím na to strašlivé dílo – na sebe při tom nemyslím! *(Odběhne.)*

TOMÁŠ: Osvěť cestu její, vládce nad hvězdami, aby cíle dospěla. U popraviště! To je odlehlé místo vprostřed lesů, před sto lety prolévala se tam lidská krev – dejž otec nebeský, aby tam dnes nepřišla nazmar ani krůpěj! *(Odejde.)*

Proměna

Mlžinatá krajina, která po prvním výstupu se promění v měsícem prozářené prostranství, podobné podivné zahradě. Jako by se na zlatých sloupech leskly barevné svítilny.

VÝSTUP 8.

Hejkalové, Švanda.

HEJKADLO: Tady, Švando! *(Volání se ozývá postupně z několika stran a odpovídá mu volání Švandovo.)*

ŠVANDA *(vypotácí se na jeviště)*: Tady, tady jsem, kamaráde! Kde ses ztratil? – Nic! Jen úval, a nohy mne sotva nesou. Vocilko, cekretáři, ozvi se! *(Zajde, za ním hejkadla, divoženky v podivných*

maskách.) Tady, tady!

VÝSTUP 9.

Divuka a Mihulice v maskách, hejkadla a kozli v maškarním reji. Táhnou se za Švandou.

DIVUKA: Poslali jste mu několik bludiček naproti?

MIHULICE: I toť víš. Ale hejkadla nemohla nechat dovádění a vodila ho za nos. *(Ozve se voláni sejčka.)* Znamení! Teď jej už zavolej.

DIVUKA: Však je čas. Hostům se stýská po muzice. – Dudáku, člověče, sem jen, sem!

MIHULICE: Tady dostaneš svoje koření zlého srdce.

VÝSTUP 10.

Švandu přivádějí masky.

MIHULICE: Hejsa, tu je muzika!

ŠVANDA: Ale s dovolením, kam mne to vedete? Bude všeho dost na tom plese?

DIVUKA: Hola, dudáku, ukaž nám, co umíš. Budeme-li spokojeny, dostaneš tučnou vejslužku.

ŠVANDA: Já za sebe stojím. Jen aby to stálo za to, co mi tady nadělíte.

MIHULICE: Nevidíš, jaká společnost tě pozvala?

DIVUKA: Tobě se vždycky líbilo velké panstvo.

MIHULICE: Za dnešní noc vyhraješ ze svých dud víc zlata než sám uneseš.

DIVUKA: A nejhezčí z nás ti bude nalívat. Užívej s námi!

MIHULICE: Zlatou píseň! Teď už ji musíš hrát, ať chceš, či nechceš.

ŠVANDA: Takovéhle společnosti jsem ještě nehrál. Inu, vzal to nešť – Kdybych tu měl aspoň tu zpropadenou Vocilku! Ale ve tmách se mi tady někde vytrousil – a tak – dokola!

Švandu uvedou na vyvýšené místo, kde spustí na dudy divoký kvapík. Masky tancují kolem Švandy v několika kolech, pak se divě proplétají. Když temně začne bít dvanáctá, masky jenjen lítají s divokým výskotem. Při dvanáctém úderu zhasne světlo. Švandovo sedadlo se promění v šibenici a celé jeviště v pustou krajinu. Tam, kde stála světla, je vidět sovy s ohnivýma očima a jejich skřehot se mísí s hudbou. Země se otvírá, z ní vystupují duchové a zvyšují pohyb kolem šibenice. Švanda, který nemůže z kola ven, přestane hrát, ale hudba jako ozvěna předešlého kvapíku zní dál a Švanda sám začne proti své vůli podle ní křepčit.

VÝSTUP 11.

Dorotka, předešlí.

DOROTKA *(vběhne a spatří kolování duchů; ztrne, ale hned sebere všechnu sílu, pozdvihne ruce k nebesům a vykřikne)*:

Švando! Ve jménu Pána Boha! *(Skočí do kola a uchvátí polomrtvého Švandu.)*

Duchové při zpomalované hudbě mizí. Krajina se naplní mlhou, Dorotka vleče Švandu od šibenice. Švanda klesne Dorotce k nohám.

DOROTKA: Švando, vzpamatuj se! Jsi zachráněn.

ŠVANDA: Moje Dorotko!

DOROTKA: Pryč odtud – seber všechny síly – ať přijdeme mezi

lidi–

ŠVANDA: Dřív ti musím zulíbat ruce. To byla úzkost, to byla hrůza! Ty jsi můj strážný duch. – Ty dudy mě málem zavedly do posledního ze všech tanců na světě.

DOROTKA: Napřed mysli, jaký jsi byl sám, a pak dávej vinu těm dudám.

ŠVANDA: Ne – ne! *(Odepne dudy.)* Tady lež, ty čerchmantský měchu a kozlíku, beztoho v tobě vězí deset starých čertů, jako ve mně! *(Hodí dudami o zem – kolem se rozlehne pronikavý zvuk.)*

VOCILKA *(se ozývá za scénou)*: Hej, Švando – kamaráde!

VÝSTUP 12.

Vocilka, předešlí, později zjevení Lesany, Rosavy a víl.

VOCILKA: Hromské bludičky mě celého pomátly. Já se vám točil na místě jako vrtohlavá ovce. A to věřím, objímat bych také dovedl.

ŠVANDA: Tak utíkej, až někoho najdeš!

VOCILKA: To nespěchá, já zůstanu s tebou.

ŠVANDA: Holečku, uděláš nejlíp, když půjdeš se svou princeznou a doktorem Faustem rychle do světa – než najdu někde hůl. Viď, Dorotko zlatá?

VOCILKA *(uhýbá ze Švandovy blízkosti a zavadí nohou o dudy)*: U čerta, co je tohle? Shodil dudy, aby se mu lepší objímalo? Jen sem pojď, ty zázračný inštrumente! *(Chce dudy zdvihnout, ale marně; lopotí se s nimi však tolik, že vzbudí Švandovu pozornost.)*

ŠVANDA: I ty malý podvodnický cekretáři, chtěl jsi ukrást dudy? Jen si je vem.

VOCILKA: Když já je nemohu zdvihnout.

ŠVANDA: Věru, nebyly vždycky lehké.

DOROTKA: Ale hrály vždycky tak, jak ty jsi cítil. Zkus to, jen si je zas vezmi, na tobě záleží, jak zahrají. *(Pomáhá Švandovi s dudami.)* Vždyť není těžké je zdvihnout.

ŠVANDA *(si bere a zapíná dudy)*: Tak jakou, má zlatá Dorotko?

VOCILKA *(zlostně mávne rukou)*: Achich! Tady už je moje písnička u konce. *(Odejde.)*

DOROTKA: Zahraj nějakou novou, docela tichou –

ŠVANDA: O nás, o tobě, a – o mamince, slyší-li nás –

(Za tiché písně jdou dopředu, mlha se rozptýlí v krásném jitru, snad na kraji polí, a za ptačího zpěvu, který doprovází píseň dud; ve výši se zjeví Lesana s lesními pannami a opodál Rosava jako divá žena. Milenci o nich nevědí, jen hudba jitra jim mluví o slavnosti této chvíle.)

LESANA:

Blaze tobě, dívko milující,

nad zlou mocí slavně vítězící.

Rosavo, já tobě milost dávám,

ve svůj kruh tě nazpět povolávám.

ROSAVA *(odhodí znaky divé ženy)*:

Zachráněna z nočních stínů,

mám tě opět, sladký synu,

dvojí láskou vykoupený,

matce milou navrácený!

(Milenci jdou dál, patří jen sobě.)

DOROTKA: To boží ráno, to je krása, Švando!

ŠVANDA *(hraje a zpívá)*:

Dorotko Trnkova,

nevěsto Švandova,

už se nemrač.

Jestli mě ráda máš,

políbení mi dáš,

ještě přidáš.

Kdo bloudí po světě,

nenajde nic;

domov je nejlepší,

co našel dudáček

ze Strakonic.

Opona

Josef Kajetán Tyl
Strakonický dudák

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 23. 3. 2010